

चांदोबा

मार्च १९६९

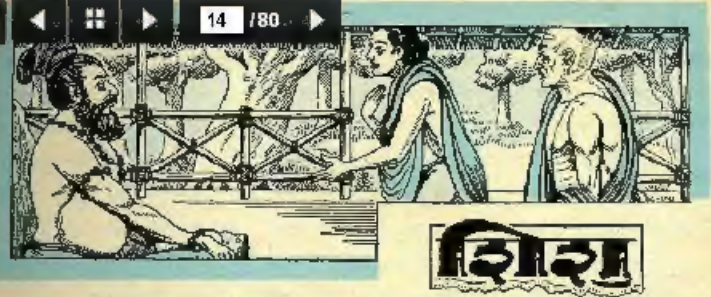
त्यांच्या हाती आले नाही. ते सहर काबीज करण्याच्या कामी इंग्रजांना नेपाळचा मंत्री जंगबहादुर याने सहाय्य केले.

मध्य भारतात बंडाचे विराग उभे करणारांचे पुढारी तात्या टोपे होते. ते हजार शिपायांना बरोबर घेऊन यमुना नदीपार नानासाहेबांना भेटले. परंतु ६ डिसेंबर १८५७ या रोजी इंग्रजांच्या हातून पराभव झाल्यामुळे त्यांना पळून जावे लागले. परंतु हिमालय ते स्वस्थ बसले नाहीत. त्यांनी शांतीची राणी लक्ष्मीबाई यांच्याशी सत्य करून मध्य भारतात भयंकर वृद्ध आरंभ केले. ब्रिटीश सैन्याने ३ एप्रिल १८५८ रोजी टोपे यांचा पराभव करून शांतीला वेढा दिला.

४ एप्रिल रोजी शांतीच्या राणी लक्ष्मीबाई आपल्या काही विस्वासपात्र अनुयायांसह झाशीचा किल्ला सोडून कालीला आल्या. इंग्रजांनी तेथे पर्यंत त्यांचा पाठलाग केला

आणि २२ मे रोजी त्यांनी कालपी सहर जिंकले. तरी राणी निराश झाल्या नाहीत. त्या तात्या टोपे यांच्या मदतीने स्वातंत्र्य चालून आल्या आणि शिपायांना आग्रहापूरत पळून जावे लागले. नानासाहेब पेशवा असल्याचे जाहीर करण्यात आले.

तात्या टोपे व लक्ष्मीबाई यांच्या वाढत्या सान्नीत्या भिन्न जाऊन इंग्रजांनी त्यांचा खेवट करण्याचे ठरविले. त्यांनी मोठ्या मुस्लिमीने स्वातंत्र्य पुन्हा जिंकले. १७ जून १८५८ या रोजी पुरुष वेष धारण करून युद्ध करीत असता राणी शरातीर्थी पडली. तात्या टोपे शेवटी मानसिंह नांवाच्या एका सरदाराच्या फितुरीने इंग्रजांच्या हाती पकडले गेले व त्यांना फाशी देण्यात आली. नानासाहेब नेपाळकडे पळून गेले व तेथेच मरण पावले. अशा तऱ्हेने १८५७ च्या भारताच्या प्रथम स्वातंत्र्य युद्धाची ज्योत विस्फली.

शिरो

अंगीरस शाखेतल्या एका मुनीला एक पुत्र जन्मला. अंगीरस महर्षींनी त्या मुलाला पाहिले व म्हणाले—“या मुलाच्या बुद्धीला कधी वार्धक्य येणार नाही. हा सर्वदा शिशूच राहील. त्यांनी त्याचे नाव शिशु प्रसेच ठेवले.

शिशूने आपल्या वडिलांचाच विद्याभ्यास करून काही ऋचा रचिल्या. स्वतःहून मोठ्यांना तो “वत्स!” म्हणूनच संबोधन करी. हे पाहून त्याच्या वडिलांनी आपल्या मुलाला अंगीरस मुनीकडे नेऊन मुलगा आपल्याहून थोरांचा उपमर्द करतो. तरी त्याला आवश्यक ती शिक्षण द्यावी अशी विनंती केली.

शिशूने ते कबूल केले व अंगीरस मुनींना म्हणाला—“वरस! लहान-थोर यांच्यातील अंतर याचा अर्थ असा आहे, माझ्याहून जे मोठे आहेत त्यांना मी काही सांगत

नाही, कळत नाही त्याला समजाऊन सांगणे शकते. सांगणारा मोठा वरसतो व ऐकणारा लहान.”

शिशू म्हणाला ते ऐकून अंगीरस म्हणाले—“होय! बरोबर आहे. त्याचे हे वाक्य मुला एक ऋचा आहे. वेदवक्त्याच्या रूपाने हा जन्मला आहे. शाच्या समोर सर्व लहान आहेत.”

त्या दिवसापासून सर्व शिशूंचा आदर करू लागले. तो जे बोले त्या ऋचा झाल्या.

वरस महर्षींचा मुलगा भृगु शिशूहून वयान थोर होता. त्याने विचार केला शिशू आपल्याहून लहान असूनही सर्वांना ‘वत्स’ म्हणून संबोधन करतो तर आपण देखील तसेच कां करू नये? तो देखील सर्वांना “शिषु” म्हणून संबोधन करू लागला. सर्वांना त्याचा राग आला.

भूगू त्यांना म्हणाला—“वत्स हो! तुम्ही सर्व माझ्याहून जास्त ज्ञानवान जाहा तर माझ्याशी शास्त्रार्थाला या.”

“तू शास्त्रार्थ करणार असशील तर शिष्यप्रमाणे अंगीरसांकडे जाऊन त्यांचा आशीर्वाद मिळव” सर्व थोर पुरुष म्हणाले.

भूगू अंगीरस मुनींकडे गेला व म्हणाला—“वत्स अंगीरस! माझ्याशी शास्त्रार्थ कर.”

“हे वत्स! तू चतुर्दिक हिटून कोडे काय आहे हे पाहून आला आहेस का?” अंगीरसाने भूगूला विचारले.

“तू पाहून आला आहेस का? भूगूने उलट प्रश्न अंगीरस मुनींना केला.

“होय, पाहून आलो आहे. तू सुद्धा पाहून ये, मग शास्त्रार्थ करू.” अंगीरस मुनी म्हणाले.

भूगू त्या गोष्टीस कबूल झाला. तो प्रथम पूर्व दिशेला गेला. तेथे काही नरहारी पापी नरहत्या करून “हा तुझा वाटा, हा माझा” असे भांडत होते.

“जसे हे तुम्ही कां करता?” भूगूने त्या नरहारी पाप्म्यांना विचारले.

“मागच्या जन्मी मा सर्वांनी असाच आमचा व्रथ करून आमचे नरसांस वांटून वेतले होते. म्हणून मा जन्मी आम्ही त्यांच्याशी तसाच व्यवहार करीत आहो.” ते नरहत्या करणारे बुष्ट म्हणाले.

“या पासून सुक्तीला काही मारवै?” भूगूने त्या नरहत्याकांना विचारले.

“तू अंगीरसाला जाऊन विचार.” ते नरहत्याक भूगूला म्हणाले.

भूगू तेथून दक्षिणेकडे गेला. तेथे देखील त्याला तसेच भयंकर दृश्य दिसले. पश्चिम व उत्तर दिशांकडे तो गेला. परंतु त्या दोन्ही दिशांना त्याला तीच दृश्ये दिसली. उत्तरेकडून ईशान्येकडे वळून तो परत येत असता त्याला दोन स्त्रिया दिसल्या. एक स्त्री देवी सारखी दिसत होती तर दुसरी राक्षसिणी सारखी. त्या दोघांच्या मध्यभागी एक भयंकर आकृती वाला पुरुष

होता. त्याचे डोळे हळदी सारखे पिवळे होते. त्याच्या हातात एक काठी होती.

ते दृश्य भूगूला कळले नाही. भूगू अंगीरस मुनींकडे परतला व लाजेने मान खाली करून समोर उभा राहला. कारण त्याला त्या सर्व दृश्यांचा अर्थ कळला नव्हता.

भूगूला मौनपणे उभा पाहून अंगीरसांनी विचारले—“चतुर्दिक तू काय पाहिलेस? काय होते ते? त्या दृश्यांचा अर्थ व त्यांच्या पासून सुक्तीचा उपाय तुला ज्ञोपयित कळत नाही तोंपर्यंत तुला शांति मिळणे शक्य नाही.”

“मी जी जी दृश्ये पाहिली त्वांपैकी एकाचा देखील अर्थ मला कळला नाही. प्रत्येक ठिकाणी त्याचा अर्थ आपणांकडून विचारून घ्याना असून सत्ता मिळाला.” भृगू म्हणाला.

“तर मग तू अजून शिजूला विचार, तो त्याचा अर्थ सांगेल.” अगीरस म्हणाले.

भृगूने शिजूजवळ जाऊन, त्याने जी जी दृश्ये पाहिली होती त्यांचे वर्णन करून त्याचा अर्थ सांगण्याची विनंती केली.

शिजूने त्याचा जी अर्थ सांगितला तो असा—“तू पूर्वे दिशेला ज्या पापी नरपक्षा पाहिलेस, ते मनुष्य नष्ट वृक्ष होत. यज्ञकर्म करे करावे याच्या ज्ञानाभावी मनुष्य स्वायंवेश वृक्ष, त्याच्या फांचा, जातुळपा फळे न फळे तोडतो. म्हणून त्या झाडाच्या हातीच त्याचा वध होत आहे. रक्षापासून भुक्ति मिळविण्यासाठी अग्नीत त्या झाडाच्या सभिषा टाकून यज्ञकर्म करावे.

दक्षिणेकडे तुला जे दृष्ट दिवले ते पशू होत. स्वार्थी मानवाने त्यांचा वध केला होत. म्हणून ते त्याचा वध करीत होते. त्या ताडी यज्ञात पशूबली खाना. पश्चिमेकडे तुला जे पापकर्मी भेटले, त्या औषधी होत. यज्ञात त्यांचे हुवन केल्यास दोष-मुक्ति लाभते. उत्तरेकडे तुला जे नरहत्क दिवले ते पापी होत. त्याचा उपयोग यज्ञजळ म्हणून करावा. म्हणजे दोष निवारण होईल. परत येते वेळी तुला ज्या स्त्रिया दिसल्या त्या अनुक्रमे श्रद्धा व अश्रद्धा म्हणजे अनिश्चय होत. त्यांच्या मध्यभागी कोव होता. यज्ञकर्माच्या वेळी जो श्रद्धापूर्वक यज्ञ करील व अश्रद्धा दूर राखील तो श्रीबाला जिकून निश्चित सुखी होईल.”

शिजूजवळ हा सर्व उपदेश घेऊन भृगूने अहंकाराचा त्याग केला व तो देखील एक महा पुरुष झाला.

पडकें दुकळ

[१३]

[गोंड बायकांचे जापण्या अनुयायांच्या भवतीने शिखीमुख व त्याच्या साथी मिठावर हल्ला केला. विक्रमकैसरीने त्याला घोटपावरून वेचते व त्याच घोटपावर बसून शिखीमुख व नागमल्ली पळवले. घोटपावरून नागमल्ली पडली तेव्हा तिला उचलून गोंड जंगलांतल्या आषाच्या पिंज्याकडे निघाले. पुढे—]

गोंड नोकानी नागमल्लीला तिहाच्या त्याच्या अनुयायांनी नागमल्लीला बेशुद्ध पिंज्याजवळ नेऊन तिला जमिनीवर स्थितीत बाघाच्या पिंज्याजवळ का बरे ठेवले. तोपर्यंत नागमल्ली बुद्धीवर आली नव्हती. झाडावरून शिखीमुख ते सर्व पहात होता. त्याला भीती वाटत होती की गोंड तिला वावायमोर तर टाकणार “यूवनायका!” त्याचे उत्तर पिंज्या मसलील? पण त्याला गोंड नायक बडबडला मागच्या झाडीतून आले—“कोणरे तू? होता ते आठवले. तो तिच्या बापाकडून तुझे चामडे लोळवीन, ही चालता पुष्कळ पैसे वसूल करणार होता. तरी घेवून!”

Full Screen

127

X

◀

⋮

▶

20 / 80

“पुजारी प्रभूने हिला आकाश गुहेजवळ येऊन यावला सांगितले आहे. पण बराच वेळ झाला, ही जिवंत आहे की मेली हे देखील माहीत नाही. मेली असेल तर पुजारी प्रभू आम्हांलाच ठार करील.”

त्या गिहुचाने नागमल्लीच्या नाकपुड्या-जवळ हात घेऊन तिचा स्वास्तोच्छ्वास घालून असल्याचे जोटावले व म्हणाला—“आहे, जिवंत आहे. घोड्यावरून पडल्यामुळे बेमूढ झाली आहे. हिला औषध देऊन मग टाकला तर उठून बसेल व कदाचित पळून जाईल. म्हणून देतो ते भस्म घेऊन जा. आकाश गुहेजवळ येऊन जाऊन हे नाकपुड्यांना लावा, ही तीन चारदां धिकेल व उठून बसेल.” असे सांगून कंवरेला लोंबत बसलेल्या एका पिशवीतून एक पुडी काढून त्याने गोंडाच्या हातात दिली.

त्या गोंडाने ती पुडी कंवरेला खोचून ठेवली व इतर गोंडाना नागमल्लीला उचला म्हणून खुण केली. त्या प्रमाणे सर्व नागमल्लीला झाडावर उचलून निघाले त्यांच्या हातातून नागमल्लीला वाचविणे तत्किसे कठीण नाही असे शिखीमुखला वाटले. ती झाडावरूनच थोडा पुढे निघाला.

नागमल्लीला उचलून नेणाऱ्या गोंडाना वाटेत थोडकून ठेवण्याचे त्याने ठरविले.

शिखीमुखने परत येईपर्यंत आपल्या-साथी गिहुचा जवराळा भूतनाथकावर नजर ठेवायला सांगितले व स्वतः झाडावरून खरच्या खर काही अंतर चालून गेला. त्यानंतर त्याला खडकाजवळ काही गोंड नागमल्लीला घेऊन ‘जाणाऱ्या गोंडाना भेटण्यासाठी पुढे येत असलेले दिसले. त्यांना पाहून शिखीमुखचा धीर थोडा खचला. त्या सर्वांच्या हातातून नागमल्लीला जिवंत सोडवून आणणे कठीण आहे असे त्याला वाटले. आता विक्रमकेसरी शवर साखीदारांना घेऊन आला की त्यांच्या मदतीने नागमल्लीला सोडविणे शक्य होईल. हा एकच एक उपाय त्याला दिसला.

विक्रमकेसरी येईपर्यंत त्याला तेथे स्वस्थ बसून रहावे लागणार या बद्दल त्याला फार वाईट वाटत होते. पण कार्य करणार दुसरा मार्गच नव्हता. इतक्यात त्याला भूतनाथक व ती वाचाचा पिजरा आढळला. तिची स्वतः जंगली जाती पैकी एक होता. म्हणून मंत्रतंत्र माहीत असल्याशिवाय जंगली जातीवर अधिकार कायम ठेवणे

अशक्य हे त्याला माहीत होते. म्हणून त्याने विचार केला की त्वा भूतनाथकाला काही तरी उपाय करून बस करून घ्यावे, म्हणजे त्याला पुढच्या कामात यश येईल. तो विचार मनात घेतोच तो झाडावरून उड्या टाकून वाचाच्या पिजऱ्याजवळ येऊन पोचला.

भूतनाथक त्यावेळी एका बकरीच्या गळ्यात एक दोरी अडकवून तिला पिजऱ्या-कडे ओढून नेत होता. व ती बकरी घाबरून ‘बबें’ करीत मागे मागे फिरण्याचा प्रयत्न करीत होती. शिखीमुख थोडा वेळ ती संभत पहात उभा राहला. नंतर

ते उत्तर ऐकून गोंड पावरले व उघा काजून तो आवाज आला होता तिकडे पाहू लागले. त्याच वेळी एक गिहु मनुष्य झाडाच्या पारंथ्या वरून खाली उतरत असलेला दिसला. त्याच्या गळ्यात हाडांची माळा होती व हातात एक लांब काठी होती. तो भुताचा नाथक गोंड होता.

त्याने नागमल्लीला पाहिले व म्हणाला—“जरे ही पोरगी कोण? कोणी घेतलोकातली दिसते आहे. कोण घेऊन खाल दिला आहे?”

गोंडां पैकी एकाने थोडक्यात जे घडले ते सांगितले व आपल्या आवाजात म्हणाला—

वांदोबा

वांदोबा

सिंहगर्जना करून शासकाने त्याने जोराने भूतनायकासमोर उडी मारली. भुतांचा नायक दचकला व मोठ्याने ओरडला. समोर बाघ नव्हता, एक शब्द तरुण उभा होता. तेव्हा स्वतःला एकवचन सावध व वाटलेले भय मनातल्या मनात दाबून काढी जगावून तो दूरडावून म्हणाला-“बोरा, गुलामा! कोण रे तू? भूतनायकाची धट्टा करण्याची तुझी हिचल? तुला मरून केल्या तुझी राख कपाळाला फायोव, समजालास काय?”

शिखीमुखीने त्याला उत्तर देण्याच्या मानगडीत न पडता शिताफीने क्षणाधीत

त्याच्या हातातली काठी काढून घेतली. उडव्या हाताने त्याची शेंडी धरली. भूतनायक शिखीच्या मगरमिठीतून स्वतःला सोडविण्यासाठी धडपड करू लागला. पण शिखीमुखला भेजबाबून सोडण्यासाठी ती त्याला म्हणाला-“सुट्या! तू मला ओळखले नाहीस वाटते? मी गोंड नायकाचा साथी आहे. त्याच्या नंतर होणारा त्या टोळीचा नायक!

शिखीमुख जोराने इसला व म्हणाला-“अरे! तू कोण आहेस त्याचे मला काय करायचे आहे? भूतनायका, मला सांग, जवळ तलाव आहे ना त्यात पाणी प्यायला बाघ केव्हा येतो?”

भूतनायक तो प्रश्न ऐकून जास्तच धिडला. रागाने त्याचा चेहरा लाल झाला. तो शिखीमुखला म्हणाला-“बुद्ध चोरा! मला असला प्रश्न करणारा कोण रे तू? पहिल्याने माझी शेंडी सोड!” भूतनायक जणूकाही शिखीमुखला लागणार अशा स्वराने बोलत होता.

“अस्स! तर मग मी तुला काहीच विचारित नाही. बाकी प्रश्न विचारण्याचे व इतर काम स्वतः बाघच करील. असे सांगून शिखीमुखने भूतनायकाची

कंबर घळून करपटत ओढत बाघाच्या पिंजऱ्याकडे नेले व म्हणाला-“आज ककरीचा जीव बांत्तला. तिच्या ऐवजी तुझाच बळी!”

भूतनायकाची बुद्धी ताळ्यावर आली. त्याने सधे अंग भीतीने मर मर कापू लासले. म्हणाला-“मला क्षमा कर! तू कोण आहेस हे मी ओळखले नव्हते. मला बाघाच्या तोंडी देऊ नकोस. मी तुझ्या थापा पडतो. आयुष्यभर तुझा गुलाम म्हणून राहीन.”

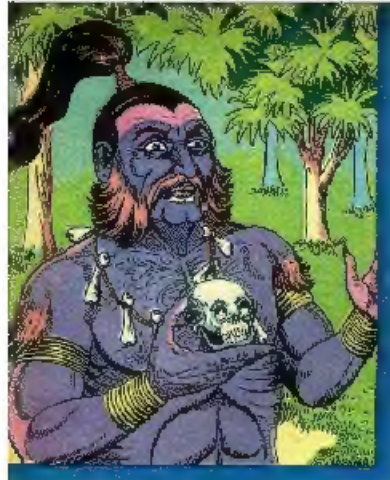
शिखीमुखने त्याला सोबले व म्हणाला-“खबरादार! माझ्याजवळ तुझा बसला

खेळ झंडोबा चालणार नाही. तुला जीवदान देतो. आता आयुष्यभर पात्री गुलामी करण्याची गरज नाही. फक्त चौबीस तास मी सांगतो तसा वाग.”

“हंम प्रसी! बोला काय कर? आगण म्हणा ते करायला तयार आहे मी.” असे म्हणत भूतनायकाने शिखीमुखच्या पायावर लोटिंगण घातले.

शिखीमुख त्याला उडायला सांगून म्हणाला-“नागनायक लट्टूसिंहाच्या मुलीला हे गोंडलाक उचलून घेऊन गेलेले तू पाहिलेस ना? तिला रात्रीच्या रात्री

वाचवावयाचे हे विचारीत बसू नकोस. तू एक काम कर. तुझ्या आकाश गुहेसमोर ज्या क्षोण्ड्या आहेत, त्यांच्या खारी बाजूला काटेरी तारेचे कुंपण आहे. त्या कुंपणाचे दार आज रात्री बंद होऊ नये याची काळजी तू घेतली पाहिजेस, लटू-सिंहाच्या मुलीला त्या दाराजवळच्या झोपडीत ठेवले जावे याची व्यवस्थापण तुलाच करावी लागेल."

"होय, प्रभो! आपल्या शस्त्रेने पारलं मी करतो. गोंडांच्या या टोळीत मी सांगेन त्याच्या बाहेर कोणी नाही." भूतनायक म्हणाला.

Fullscreen

127

X

◀

⋮

▶

24 / 80

"हे बघ वीक आहे पण तू शब्द दिल्यासारखा वागला नाहीस तर?" शिखीमुखने शंका केली.

"मी त्या देवाला साक्षी ठेवून शपथ घेतो, मग तर खरे वाटेल ना?" असे सांगून भूतनायकाने गळ्यातली हाडांची माळा बोक्याला लावून एकदा आकाशाकडे पाहिले.

"तर बग ही हाडांची माळा मला दे. तू वचन दिल्याप्रमाणे वागलास तर मी तुला ही माळा परत देईन." शिखीमुख हाडांची माळा हाताने धरून जांभ्याने हाल-वीत म्हणाला.

भूतांचा नायक त्या माळेतच जणू काही त्याचा जीव आहे, अशातच नेने घाबरून गेला. त्याच्या करीत म्हणाला—"माझे सर्व बळ आहे ते या माळेतच आहे, प्रभो! जर ही माळा माझ्या गळ्यात नसेल तर माझ्या बोलण्याकडे कोण लक्ष देईल? सर्व गोंड मला बटावायलासारखे मानून मला विचारणार नाहीत."

"बरे तर! पण आपले वचन पाळशील ना? खबरदार, बजावून ठेवतो! मला दिलेले वचन मोडलेस तर तुला त्या बाधाच्या जोडी दिल्याशिवाय सोडणार

नाही. लक्षात ठेव!" शिखीमुखने त्याला दहशत घातली.

"प्रभो! मी तीन कोटी डोंगरी भुजे व सहा कोटी जंगली भूतांची शपथ घेऊन सांगतो की मी दिलेले वचन मोडणार नाही." भूतनायक म्हणाला.

"ठीक तर मग तू आकाश गुहेत जा. तासमल्लोच्या बिचाला अपाय होता कामा नये. या पिजऱ्याची फिकीर मला आहे. जे करायचे ते मी करतो. तू बेफिकीर रहा." शिखीमुख म्हणाला.

"येतो, प्रभो! आपल्याला दिलेले वचन मोडणार नाही. तसा मी याच जंगलात राहणो. ते पहा घाबरे झोपडे. आता मला आज्ञा द्यावी." शिखीमुखचा निरोप घेऊन भूतनायक निघून गेला.

शिखीमुखने शाडावर चढून भूतनायक कोणत्या वाटेने जात आहे हे पाहिले. तो आकाश गुहेकडे जात असल्याची खात्री पटल्यावर तो साडावरून खाली उतरला. नंतर त्याने पिजऱ्यात बकरीला बांधून ठेवले आणि आपल्या शबर भनुष्याला हाक मारून बोलविले. तो साडावर चढून लपून बसला होता. दोघे भूतनायकाने दाखविलेल्या झोपडीत गेले.

झोपडीत बाधांची व अस्त्रांची कातडी टांगलेली होती. मधल्या खांब्याला भुतांच्या नरोट्या लोंबत होत्या. शिखीने ते सर्व ध्यानपूर्वक पाहून एक नरोटी व बाधांचे एक कातडे हातात घेतले. गोंडांच्या आकाश गुहेजवळच्या झोपडीत शिरणाऱ्या त्यांचा उपयोग होईल असे त्याला वाटले.

सूर्यास्तापूर्वी विक्रमकेसरी पन्नास-साठ शबर तरुणांवरवीर घेऊन शिखीमुखला भेटला. त्यांच्या बरोबर काही नाराजातीचे तरुणपण आले होते. शिखीमुखने विक्रमला सर्व परिस्थिती समजावून सांगितली व म्हणाला—"भूतनायक शब्द पाळील यात

बांदोबा

बांदोबा

Fullscreen

- + 127 +

26 / 80

मला तरी वांका नाही. म्हणून आपल्या पैकीं कसत पांच सहाजणांनीच गोंडांच्या बस्तीत शिरावे व नागबस्तीला उडवून घेऊन यावे. तसे न करता सर्वांनी एकदम बस्तीवर हल्ला केला तर फुकट रक्तपात होईल. शिवाय नागबस्तीचा जीव धोक्यात पडेल."

"हे सर्व कबूल! पण आपला खरा मज्जु पुजारी आहे. तोच या सर्व कष्टांच्या पुढारी आहे. तु त्याला जितक्यात असे मला वाटू लागले आहे." विजय म्हणाला.

"त्याला पकडण्याच्या प्रयत्नातच नाही का आपण असे त्याच्या जाळ्यात सामळलो. मी त्या दुष्टाला कसा काय विचरेन? आज रात्री तो कोठे सापडला तर त्याचा समाचार घेऊ." शिखीमुख बात ओठ बांधून म्हणाला.

नंतर त्या दोघांनी काय व कसे करावयाचे याविषयी विचार केला व तसे करावयाचे ठरविले. सर्व अनुयायांबरोबर गोंडांच्या बस्तीकडे जाऊन जबरजस्त अगून

उभे रहावयाचे, फक्त आठ बघा जणांनी आत शिरावयाचे ठरले.

सुर्यास्त झाल्याबरोबर सर्व गोंडांच्या बस्तीच्या दिशेने चालू लागले. पंचरा दिनिटांनी वाघाच्या डरकाळाचा वाडीमागून ऐकू आल्या. सर्व जगण्या जागी आंघले. शिखीमुख म्हणाला—"भूतनाथकाने देव-सेव्या पिजऱ्यात नाग सापडलेला दिसतो आहे. तुमच्या पैकी नाही जण जा आणि पिजरा ओढून घेऊन या." जबर पडली तर गोंडांना या दरीत डकलता येईल.

शिखीमुखने सांगितल्याबरोबर आठ बघा जण पिजरा ओढून जाण्यासाठी पायले. शिखीमुखला वाटले होते की नाग पिजऱ्यात सापडला होता व बाहेर येण्यासाठी प्रयत्न करीत होता. पिजऱ्याला लाकडी चाके होती. बघर पिजरा ओढून नेऊ झाले. चाकांचा 'चरचर' आवाज दुरून ऐकू येत होता. (पुढील गोष्ट पुढील प्रकी)

युग धर्म

विष्णुकारित्याने आपला हट्ट सोडला नाही.

त्याने प्रेत खांद्यावर काढून घेतले व नेहमीप्रमाणे तो तीन पंचे स्मशानाच्या दिशेने चालू लागला. तेव्हा प्रेतात बसलेला वेताळ त्याला म्हणाला—"राजा! हा कळियुगात योग्यताला कोणी विचारीत नाही या मोष्टीची आठवण तुला रहावी यासाठी आणि तू करीत असलेले कष्ट थोडे हलके वाटवि म्हणून मी तुला रामसाखीची गोष्ट सांगणार आहे. नीट लक्ष घेऊन ऐक." असे सांगून तो गोष्ट सांगू लागला.

हापर युग संपून कळियुग सुरू झाले होते. एका लहान खेडे गावात एका बापाच्या रामसाखी नावाचा एक मुलगा होता. रामसाखीने वडील विष्णूची करीत. वडील बुद्ध झाल्यावर रामसाखीला ते काम करणे लाघू लागले.

वेताळालाच नाही

एकदा रामशास्त्री वृत्त्या एका गोंनी लम्बासाठी गेला होता. रामशास्त्र्याने जेवतांना पक्वान्ने खूप झोडली व दान दक्षिणा घेऊन आपल्या गावी निघाला. वेगळ्या महिन्याचे कडक ऊन पडले होते. रामशास्त्र्याने तून खूप साल्ले होते म्हणून त्याला प्रसा कोरडा आल्यासारखा वाटू लागला. त्याने जवळपास विहीर तलाव काही आहे का पुष्कळ पाहिले, पण त्याला निराश व्हावे लागले.

परंतु त्याला एक उसाचे शेव दिसले. रामशास्त्र्याने शेताच्या मालकाला विचारून अन्न मागून खापचे ठरविले. पण त्याला

Fullscreen

127

X

28 / 80

कोणी दिसला नाही. स्वतःचा जोय बांबविणे आपले आव कर्तव्य समजून रामशास्त्र्याने एक उत्स उपटला व थोडा खाऊन आपली तहान भागवली. तेव्हा त्याच्या लक्षात आले की आपण केले ते बरोबर नव्हते. चोरी तर नाही होणार ही! त्याला शेताचा मालक कोण हे माहीत नव्हते. निदान उसाची किंमत तर दिल्लीच पाहिजे. असा विचार करून त्याला जी दक्षिणा मिळाली होती तिच्यातले एक तांब्याचे नाण त्याने काढले व उरलेल्या उसाच्या कांडीवर ठेवून दिले.

हे सर्व दृश्य कलिपुरुष अदृश्यपणे पहात होता. त्याने हरिजनाने रूप धारण केले व रामशास्त्र्याच्या पाठीमागून त्याला काही कळू दिस्याशिवाय चालू लागला. रामशास्त्र्याला ती गोष्ट माहीत नव्हती. घरी पोचल्यावर त्याने आईला पाय बुवायला पायी आणावला सांगितले.

आई एक तांब्याभर पाणी घेऊन आली व रामशास्त्र्याच्या मागे कलिपुरुषाला पाहून तिने विचारले-“हा कोण रे?”

रामशास्त्र्याने मागे वळून पाहिले. तो कोण व त्याच्या पाठी मागून कशासाठी आला हे त्याला कळत नाही. रामशास्त्र्याच्या

आईने विचारलेल्या प्रस्नाचे उत्तर कलिपुरुषानेच दिले-“मी हो! माझ नाव कालिदास. मी ताची विकती. शेटेत माझ्या जवळून ताडी घेऊन हे प्याले व घरी येऊन पैसे घेऊन जा म्हणाले. म्हणून मी आलो आहे.”

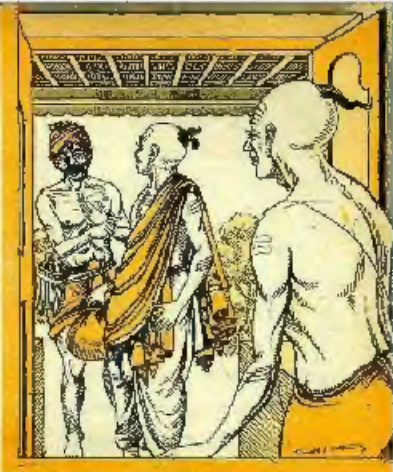
“हे काय रे ऐकते मी विट्टला! हे पाहण्यासाठीच का मला जगावे लागणार?” असे म्हणत ती वेगुद्ध होऊन पडली.

तेव्हाच अवधीत रामशास्त्र्याचे बडील बाहेर आले व नायकीला बसवून मुलाला विचारू लागले-“काय झाले रे?”

रामशास्त्री काही बोलणार तेव्हाच कलिपुरुष मध्येच म्हणाला-“त्यांना कबाला विचारता, मी सांगतो.” असे सांगून त्याने रामशास्त्र्याच्या आईला जे सांगितले होते तेच सांगितले.

रामशास्त्र्याला भयंकर राग बाळा व म्हणाला-“माझा मुलगा ताची पिणे शक्यच नाही. तूच ताची पिऊन बदनडतो आहेस.”

कलिपुरुष म्हणाला-“मला खोटे बोलण्याची काय गरज? माझ्या बोलण्यावर विश्वास नसेल तर आपल्या मुलाला थोडे मीठ खायला सांगून पहा. सर्व दाह ओकून पडेल व खरे खोटे कळेळ.”

रामशास्त्र्याच्या बापांने थोडे मीठ आणून मुलाला खायला सांगितले. मीठ खाल्ल्यामुळे रामशास्त्री ओकला. तो पर्यंतप्यालेल्या उसाच्या रसाला आंबूस वास येऊ लागला होता.

रामशास्त्र्याच्या आई वडिलांना मुखया ताडी पिऊन आल्याची गोष्ट खरी वाटली. त्याचा बाप त्याला म्हणाला-“बाळपणंत मी आपल्याला एक गुणवान मुलगा आहे म्हणून सर्व जपाला सांगत होवो. पण आज तू माझ्या तोंडाला काळे फासलेस. आज पासून आपल्याला कोणी मुलगाच नाही असे मी समजून व तुला कोणी आई काय नव्हते

असे तू समज. चालता हो, तू माझ्या घरात
अन् आ त्या हरिजन्याच्या बरोबर." असे
सांगून बोधे नवरा बायको घरात गेली. व
दर बंद करून आतून कडी लावून घेतली.

रामशास्त्र्याला फार वाईट वाटले.
त्याने तसा मोठा अपराध केला नव्हता!
व जी चूक त्याने केली होती तिच्या ऐवजी
दुसराच आरोप त्याच्यावर लागला गेला.
ज्या हरिजन्याचे तोंड त्याने कधी पाहिले
नव्हते. त्याने हा आरोप त्याच्यावर लावला.
त्याने असे कां बरे केले बसावे? त्याने
कलियुषालाच निवारले—“कोणते बाबातु?
तू असे लोटे कां सांगितलेस?”

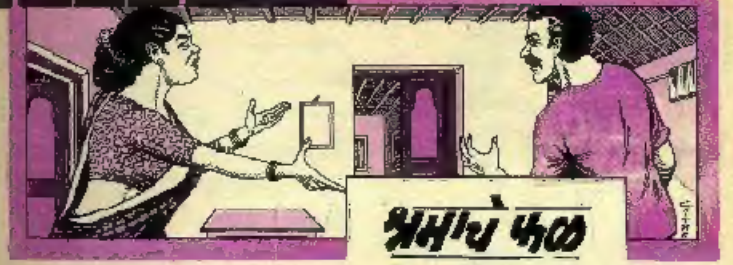
कलियुषा रामशास्त्र्याला—हरडावून
म्हणाला—“तू केलेसच तसे एक पाप.
मी तुला अहल घडावी म्हणून मी हा बंड
दिला आहे. तूच नीट विचार करून पहा,
तू ने केलेस ती एक चूक होती की नाही!”
असे सांगून कलियुषा अदृश्य झाला.

वेताळ गोंष्ट संपवून म्हणाला—“राजा!
रामशास्त्र्याच्या हातून कोणती चूक घडली
हे माहीत असून तू उत्तर दिले नाहीस तर
तुम्हा जोक्याची धमर 'छकले होऊन
तुझ्याच पायावर लोळू लागतील.”

त्यावर राजा म्हणाला—“ज्या शेतात
फहुरा नाही त्या शेतातला ऊस खाऊन
आपली तहान भागवणे हे पाप झाले.
त्याच्या शरिरात तेव्हांच कलियुषाचा धर्म
शिरला. म्हणूनच त्याने जो ऊस खाल्ला
होता त्याची किंमत काढून उसावर ठेवली.
असा धर्म व जमिनीवरचा अधिकार हापर
मुगात नव्हता. रामशास्त्र्याच्या शरिरात
कलीने प्रवेश केल्या होता म्हणून त्याला
तो शिक्षा करू शकला.”

अशा प्रकारे राजाचे मीन भंग होताच
वेताळ प्रेता बरोबर अदृश्य झाला व
मुन्हा हावाला जाऊन लोंबकळू लागला.

(कल्पित)

भ्रमाचे फळ

एका गावी लखू नावाचा एक लोहार
रहात असे. तो आपल्या संघात फार
हुशार होता. अंगापिडाने बळकट व स्वभा-
वाने तो सहनशील पण होता. कुन्हाडी
कोयते, कुदळ, फावडी इतरे तो तयार
करी. भाता ओढायला त्याने एक तोंकर
ठेवला होता. सर्व काम तो बोल करी.
मेहमत करून जी मजुरी मिळेल तेवढ्यावर
संतोष मानून तो राही.

लखूला रघू नावाचा एक मुलगा होता.
त्याच्या आईने नाव घनू. तिच्या काढामुळे
रघू बाळशी होऊ लागला. घनूला नवऱ्याने
केलेले कष्ट पण आवडत नसत. ती
नवऱ्याला म्हणे—“तुम्ही करतां त्यातली
पाच टक्के मेहनत केल्याशिवाय, पहा इतर
लोक कसे गवरू झाले आहेत ते. तुम्ही
मात्र हाडाची काडे करता आहा आणि घर
चार रेंवे हाती लागलील तर सपथ. असे

किती दिवस चालणार? सत्याला व इमा-
नाला कोणी विचारीत नाही.”

ती म्हणे ते ऐकून लखू बायकोला
म्हणे—“मेहनतीच्या फळाची किंमत तुला
काय कळणार? लडाहीने मिळविलेले वेसे
माती कोलावे!”

परंतु घनूला वाटे की धन कसे मिळविले
तर काय झाले? धन ते धनच! तिचा
भाऊ चांगला विद्याभ्यास करून मोठी
नोकरी करू लागला व त्याचा संसार
मुलाचा झाला. तिचा मुलगा तसाच
विद्याभ्यास करून नोकरी करू लागला तर
किती बरे होईल. काही झाले तरी त्याला
लोहाराचे काम करावे लागता कामा नये.
असे तिने बलाशी ठरविले. रघूला शाळेत
घालण्यात आले. पण तो नीट अभ्यास
करीत नसे. एवढेच नव्हे तर तो दिवसभर
कोटे तरी उनाडक्या करी व बघ्याकाळी

ही का ना झाली

बरी परत येई, त्याच्या बापाला वाटू लागल की मुलाच्या नसिबाल शिक्षण नाही म्हणून त्याने मुलाला आपला शिडिवात घेवा शिकविण्याने ठरविले व बोलावून म्हणाला-“बाळ, दिवसभर कोठे हे मटकतोषी? वं कमीत कमी माता बरी शोडीत जा.”

रघूला अभ्यासाचा जवळा शिडकारा होता त्याहुन जास्त बापाच्या वधाचा होता म्हणून तो बापाची तजर चुकवून हिंड फिरे.

रघू लहानाचा सोळा होऊ लागला तसतशी लखूला त्याची जमस्तक काळजी वाटू लागली. वयोमानाप्रमाणे शरीर थकत

चालत होते व अगातडी शक्ति दिवसे दिवस कमी होत चालली होती. त्याचा मुलगा बरचा वंदा विकला नाही व विद्याभ्यासात पण अवशस्ती ठरला होता

एकाच विचार कळत तो वंम्पलवा बायकोला म्हणाला-“तू आपल्या लाडक्या मुलाला वांग, माझ्या अंगात शक्ति आहे तोपर्यंत बापला बडिलाजित वंदा पाहिजे तर शिकून वं मळ्या मागून तो काही करू शकला नाही तर हे दुकान बंद करावे लागल. मी मिळवीन त्याच्यावर तो किती विषस उड्या मारणार? तसे मला मिळते तरी काय? सर्वांची पोटी भरतात, एवढेच मी माने सोडून आईन ते त्याला चार दिवस सुद्धा पुरणार नाही” स्तर त्याच्या हाती करवंटी येईल

रघू मनुष्या खाडका होता म्हणून तो म्हणाली-“तुम्ही अगीच एवढी काळजी करता आहा. हातात हावाका भरला तरच फोट भरेल असे वाटते का तुम्हांला? तो सुद्धा कोणत्या तरी नोकरीच्या शोधत आहे. तुमच्या पैसावर तो आवृष्यभर उड्या नाही मारणार.”

लखूला राग आला म्हणाला-“हो, हो! कळले मला तो मिळवणार व तू

चांगोबा

साधार मला तीन रुपयांहून कमी एकाही दिवशी मिळाल नाहीत तुझा लाडका तीन रुपय तर जाऊच दे, तीन पावल्या तर मिळवून आणू दे. पाहतो मी बायकोला मुलाची तालादकी कळवी अशा तऱ्हेने लखून सांगितले

त्याच वेळी रघून घरात पाय ठेवला व बापाचे ते शेवटचे वाक्य त्याच्या कानावर पडले.

“ऐकलेस का रघू, तुझे बाबा काय म्हणाले ते? तू तीन पावल्या मिळविण्याच्या लायकीचा सुद्धा नाहीस, म्हण” रघूची आई म्हणाली

“अजून मी कधी पैसे मिळविण्याचा यत्नच केला नाही जेवायला वाढ पहिल्याने मग करीन प्रयत्न” रघू म्हणाला तो जेवून लाऊन सोपण्या हो खूप काळोख पडल्यावर सध्याकाळी उठला

“काय रे! जेवायला वाढ मी जाऊन प्रयत्न करतो, म्हणाला हातास आणि हे रे काय” बापा समोर माती मान खाली करवणार आतेस वाढते तू?” आईने त्याला विचारले.

‘आज तू तीन पावल्या दे बाबांना नंऊन देतो. मी उद्यां मिळवून आणून देईन’ रघू म्हणाला.

‘आपला व भुलाचा शब्द राखण्यासाठी मनुने स्वतःच्या पदरीतल्या तीन पावल्या रघूला काढून घेतल्या.’

रात्री घरी परत आल्यावर लखूने अस्पष्टा मुळाळा विचारले-“काम रे? काय मिळवून आणलेस?”

“ह्या पहा, तीन पावल्या मिळवून आणल्या आहेत. असे सांगून रघूने आईने दिलेल्या पावल्या बापाला दिल्या.”

लखूने क्षणभर त्यांच्याकडे पाहिले व थोड्या पुढे स्वराने म्हणाला-“नाही, ही तुम्या मेहनतीची कमाई नाही” असे सांगून त्याने त्या तीन पावल्या चुनीत फेंकून

दिल्या. रघू काही वेळच्याशिवाय मान साकी करून बापासमोलेन तिथून गेला. बराच वेळ तो विचार करित उभा राहिला की ही आपली कमाई नाही, हे बापाला कसे काय कळेल?

दुसऱ्या दिवशी मगू मुळाळा म्हणाली- ‘बाळ! तिदाना आज घरी येऊनस करून मिळवून आण. आपला शब्द राख.’

त्या दिवशी रघूने आईची नजर चुकवून तिच्या पेटीतला एक रुपया काढून घेतला. त्यार आपल्याची पकोडी झाली व तीन पावल्या घेऊन दिवसभर गावात भटकंती व रात्री घरी येऊन बापाला म्हणाला-“ही च्या ही माझ्या मेहनतीची कमाई आहे.” असे सांगून त्याने तीन पावल्या शिवाय काढून बापाला दिल्या.

लखूने पहिल्या दिवसा सारखेच आपल्या मुल्याकडे व तंतर त्या पावल्यांकडे खोल नजरेन पाहिले व पुन्हा त्या पावल्या चुलीत फेंकून दिल्या. म्हणाला-“ही पण तुमची कमाई नाही.”

वा खेपेत रघूला ती गोष्ट शोधवी. त्याने मनाशी ठरविले की काय वाटेत ते झाले तसे तीन पावल्या स्वतःच्या मेहनतीने

कमवून आपल्या शिवाय बापाला तोंड दाखवायचे नाही. त्या दिवशी शेजारच्या गावी आठवड्याचा बाजार होता. तेथे जाऊन त्याने ओझी बाहण्याचे काम केले थोडा वेळ मजुरी पण केली दिवसभर काम केल्यानंतर मुळा त्याला तीन पावल्या मिळाल्या नाहीत. दुसऱ्या दिवशी मुळा गाडीच्या बहुधावर उभा राहून त्याने मजुरी केली. तेव्हा त्याच्या जवळ तीन पावल्या जमल्या. रात्री घरी आल्यावर त्याने बापाला त्या दिल्या. म्हणाला-“ही माझ्या मेहनतीची कमाई आहे.” असे सांगून त्याने त्या तीन पावल्या बापाला दिल्या.

लखूने त्या दिवशी देखील त्या तीन पावल्या चुलीत फेंकल्या व म्हणाला-“ही मुळा तुमची कमाई नाही.”

रघू वावत चुली जवळ गेला व तीन पावल्या बाहेर काढून बापाला म्हणाला-

‘माझीच कमाई आहे, बाबा! मी खांगीतले ते अगदी खरे आहे.’

बाप म्हणाला “मला माहीत आहे ते, पण किती दिवसांची! या तीन पावल्या मिळवायला तुला किती दिवस काम करावे लागेल?”

‘दोन दिवस!’ मान साकी करून रघू म्हणाला.

‘तू स्वतःच्या कुकानास बसून एवढी मेहनत केली असतील तर तुला माझ्या दहा पट वेसे मिळाले असते. ओझी बाहण्यात तुला थोडेपणा वाटला का रे?’ बापाला विचारले.

रघूने जोळे उचलले तो दुसऱ्या दिवसापासून बापाला त्याचा पिढ्यान् पिढ्याचा चालू असलेल्या वधात मदत करू लागला. बाप म्हातारा होण्यापूर्वी रघू पण हळूहळू एक दुधार लोहार म्हणून गावात प्रसिद्ध झाला.

वेड

एका गावी एक मनुष्य रहत असे. त्याला सर्व वेडा म्हणत. तो जे जे केले किंवा करी त्याचा अर्थ कोणाच्या कळत नसे. परंतु कधी कधी वेडात तो जे बघवडे त्याच त्याची मुख्य बुद्धिमत्ता प्रगट होते.

एकदा ही नदी काठी येता. तेथे एक ब्राह्मण कंबळीवर पांढ्यात उभा राहून जेजळेत पाणी घेऊन सूर्याकडे पहात कोणता तरी मंत्र म्हणत ते पाणी पुन्हा नदीत सोडीत होता.

‘काय हा हे काय करता आहे?’ म्हणून त्या बंड्याने त्याला विचारले.

‘मी सूर्याला अर्घ्य देतो आहे.’ तो ब्राह्मण म्हणाला.

सगळे तो वेडा पाहून उत्तरला: ‘सूर्याकडे पाठ करून जेजळीत पाणी मंजून तो ते नवीत सोडू लागला.

‘काय करता आहेस ते?’ त्या ब्राह्मणाने त्या वेड्याच्या विचारले.

‘मी आपल्या अग्निना पाणी पावतो आहे हे.’ तो वेडा म्हणाला.

‘अरे वेड्या! तू वेडे पाणी सोडलेस तर तें घामला कसे काय पविल?’ ब्राह्मणाने वेड्याला विचारले.

‘कोटीतून जास्त वेजावरच्या सूर्याला तुम्ही सोडलेल्या अर्घ्याचे पाणी पोचू शकत तर तुम्हा पावलावरच्या माझ्या मळ्याच्या पाणी रोखणार नाहीत का? तुंच सध्या!’ वेड्याने उत्तर दिले.

-अनिलकुमार

नवरा बायको

फार पूर्वी एका गावी शंकर व पार्वती

नावाचे नवरा बायको रहात असत.

त्यांना मुलवाळ नव्हते. त्यांनी पुष्कळ

व्रत व वैकल्य केली, पण काही उपयोग

साध्य नाही. एकदा ती दोघ, तीर्थयात्रेला

निघाली. दोघ काशीला रंगारंगाने काढत

अमला पार्वती ओबोळ करीत होती. तिकडे

एक नाट वहात आले. पार्वतीने ताट

हातात घेऊन पाहिले तर हळदीचे पाणी

होते व त्यात एक सापाचे पिल्लू हालत

असल्यासारखे दिसेल. तिन जास्त लक्षपूर्वक

पाहिले तेव्हा तिला कळले की तो लहान

सापाच्या आकृतीचा एक दागिना आहे.

ती ज्या घरी उतरली होती तेथे तो दागिना

घेऊन जाऊन तिने त्याची पुजा केली.

तुमच्या विचारां सकाळी पार्वती त्या

तटाजवळ गेली तेव्हा तिला त्या ताटात

एक सुंदर मुल दिसले. पार्वतीला अपरंपार

आनंद झाला. त्या मुलाला ही आपल्या

गावी बंजून आली. दोघांनी त्याचे नाव

शंकादत्त ठेवले.

शंकादत्त हळूहळू लहानाचा मोठा होत

गेल्या, तो सुधील व हुशार निघाला. सर्व

गांवकरी त्याला पाहून शंकरपार्वतीच्या

आख्याची वाखाणणी करीत. तो लघान

आख्यावर सुंदरी नावाच्या एका सुंदर

मुलीशी त्याचे लग्न झाले.

शंकादत्तचे लग्न झाल्यानंतर काही

दिवसांनी एक बाई सुंदरीकडे बंजून

म्हणाली-‘मुली! मला स्वतःचे कोणी

ताही मी सर्व काम करीत. मला फक्त दोन

वंळचे जडण घ्या, म्हणजे झाले. त्या

म्हणत्या बाईची सुंदरीला कीच आली

व तिने तिला आपल्या घरी ठेवून घेतले.

हळूहळू सुंदरीचा शिन्ध्यावर पूर्ण विश्वास

बसला.

त्या दिवशी रात्री सुंदरीने आपल्या नवऱ्याला विचारले-म्हणाली-“तुमचे नांव गंगादत्त आहे. म्हणजे खरे काय नाव आहे तुमचे?”

गंगादत्त भावल्या आवाजात म्हणाला-“नाम खरे नाव? मला विचारतू.”

आता सुंदरीला शंका खरली नाही नाव सांगण्यासाठी सुंदरीने हट्ट धरला.

उजाडताच गंगादत्ताने सुंदरीला विचारले-“इय, मी खरे नाव सांगितलेच पाहिजे म्हणतेस? आपला हट्ट सोडणार कात्रीस वाटते?”

‘होय सांगितलेच पाहिजे! तुम्ही तरी न सांगण्याचा हट्ट का करता?’ सुंदरीने विचारले

‘ठीक! तर मग माझ्या बरोबर चला!’

असे सांगून तो सुंदरीबरोबर आपल्या बायले गेला

“अजून थोडी सवड मी देतो तू आपला विचार सोड. गंगादत्त म्हणाला ‘नाव सांगतो खल बरोबर असे सांगून बोलाऊन घेऊन आलात म्हणून नाव सांगितलेच पाहिजे” सुंदरी म्हणाली.

‘मी नागपुत्र आहे माझ्या खऱ्या बापायने असाय माझ नाव ठेवले नाही

असे सांगून गंगादत्ताने बायलेला तलावात उडी मारली

सुंदरीची छाती मक् भक् कक् लागली ती जोराने जोरडत म्हणाली-“माझ्या बुडीला काय झालं होतं? आता ती ताळ्यावर चाली आहे आता माझ्यावर दबा करून बाहेर द्या मी पाय वरते.’ असे म्हणत ती रडू लागली

तेव्हा ती म्हणारी जवळ येऊन तिला बौर देत म्हणाली-“मी सुद्धा एक नाग स्त्री आहे तुझा नवरा एका नागराजाचा मुलगा आहे तो जन्मला तेव्हा मी त्याला गवळाठी ज्या ताराने उचलून येऊन आले होते ते तार माझ्या हातातून निसटले आणि मला पाण्यात वाहू लागले. नागराज माझ्यावर फार रागावला मला काही दिवसांपूर्वी कळखे की नागजाचा म्हास जाल्याने तो नागराजाचा मुलगा मानव झाला आहे व तुझा नवरा म्हणून नांदतो आहे. त्याला घेऊन यष्ट्यासाठी गेला नागराजाने पाठविले होते त्याला परत नम्रयांनीत बाणण्यास एकच उपाय होता त्याला पुन्हा आपल्या नागलोकाची आठवण करून देणे म्हणजे रक्त रक्ताकड घावेल. मी म्हणूनच तुमच्या करवी त्याला तो प्रश्न

विचारपावला अशा माझ नाव खालं असे सांगून त्या म्हणारीने पण तलावात उडी टाकली

सुंदरीने प्रसगावधान राखून म्हणारीचा पदर पकडला व तिने सुद्धा तिच्याबरोबर पाण्यात उडी टाकली थोडी नागलोकात गेल्या तेव्हा म्हणारी सुंदरीला म्हणाली-“तू साहज करून यशस्वी झालीस ठीक! मी तुझा पति काढं आहे पाहून यंत असे सांगून म्हणारी निपून गेली.

योद्धा वेळाने परत येऊन म्हणारी म्हणाली-“तुझा नवरा शेंबाराच्या खोलीतच झोपला आहे त्याची आई त्याचे तार

बाबून घेऊन येईल. तू लपून बस त्याचे खाणं पिणं आल्यावर जे उष्टे अस उठेल ते तू खा नंतर तू समोर लभी रहा ”

सुंदरी एका जागी म्हातारीनं सांगितल्याप्रमाणे लपून बसली. नागराजाची बायको अन्न घेऊन आली व गंगादत्त झोपला होता तेथे अंधश्रद्धाजवळ ठेवून निघून गेली

भोवऱ्या वेळाने गंगादत्तची झोप मोडली. बाईस खाऊन हात धुवायला तो बाहेर येला. तेवढ्या अवधीत सुंदरीने तिला ज्ञाता आले तेवढे खाऊन घेतले.

गंगादत्तन बाहेर येऊन पाहिले, बातातलं अन्न कोणी तरी खाऊन असल्याचे श्वाळा

कळलं. हे कसे झालं? कोणी खाल्लं ताटातलं अन्न?” त्याने धरंदावून विचारले

‘मी खाल्लं जसे म्हणत सुंदरी-समोर येऊन उभी राहली व त्याचे पाय धरून म्हणाली-‘क्षमा करा, माझी शूक झाली, कृपा करून मला आपल्या पायाजवळ राहण्याची परवानगी द्या

सुंदरीला तथं पाहून व तिच्या नोंदने ते बावप ऐकून गंगादत्तला फार आनंद झाला पण दुसऱ्या झणाला, काय करावं हे त्याला सुचेल. तो त्याच मन स्थितीत म्हणाला पण हे झालं कसे? तू मनुष्य आहेस माझं बडील मयकर रागीट आहेत तू त्यांच्या तयरेस पडलीस तर ते तुला तत्क्षण ठार करतील पहिल्याने तुला कोठे तरी लपविलं पाहिजे

सुंदरी मान लावली कल्लं जमराध्यासारखी उभी राहून म्हणाली-“मला जाता तुम्ही कोठे लपवणार व किती दिवस लपवणार? मी जी शूक केली आहे त्याबद्दल मी विचार मला होईल ती मीच भोगली पाहिजे तुम्ही मला क्षमा करा. माझी आपल्या जवळ एवढीच विनंती आहे आपल्या बडिलांनी मला ठार केले तरी मी त्याला तयार आहे. पण तुम्ही मला दूर छोटा

चांबोचा

नये एवढीच विनंती करते आपला जीव बाचविण्यासाठी मी काळं पळवू बायला तयार नाही

यमादत्त काही वेळ विचारात पडला नंतर म्हणाला हा प्रश्न फक्त तुझ्या पुताच नसून मला मुढा विचार करावा लागतो आहे तू यथेच रहा’ असे पावून तो निघून गेला

तो सरळ नागराजाकडे गेला व म्हणाला - मला शेतण्यासाठी माझी बायको पण आपला जीव बौध्दयान घाडून आली आहे. तिला या अपराधाबद्दल जी शिक्षा करावीशी वाटेल ती मला सुद्धा करानी कारण ती मला सोडून राहू शकणार नाही तसाच मी पण तिच्या शिवाय या जगात फार दिवस जगणार नाही यथे मी आलो शेव्हापासून तिच्या जाठयणी मुळे माझी अक्षार वाछा संहिली नाही.

नागराज बराच वेळ आपल्या मुलाकडे पहात राहल्यावर म्हणाला -“तू मानव लोकांत पुष्कळ दिवस राहलास म्हणून तुला तिकडची संवय झाली आहे नागलोकांचा धर्म तुला अवगत झाला नाही म्हणून सतुष्य जातीच्या स्त्रीला आपली पत्नी मानून तु तिच्या प्रेमावातार आपला जीव बायला तयार झाला आहेस तुला हवा आहे तसा मी दोघांना एक सारखाच दंड देतो तुम्ही दोघं मानवलोकी परत निघून जा. तुम्हीला नागलोकांत जागा नाही

परंतु नागराजाने आपल्या मुलाला व मुलेशा शिकाम्या हाताने पाठविले नाही त्यांना त्यान अनेक अन्नमोल रत्नांचा साठा उपहार स्वरूप दिला मानव लोकांत गेल्यावर गंगादत्त व सुंदरी बोधांचा तयार सुखाचा झाला

मंत्री काण

एका राजास भवान मंत्री अचानक भारता त्याच्या घरी तिचे खप मंत्री होते तेव्हा त्याची कोणाचा आपला अचानक करणे, हा राजासमोर मोठा प्रश्न होता. राजा काही विचार करून बसला नाही.

अक्षय काही दिवस जोडले राजा आपल्या मंत्रीमंडळातील मंत्र्यांना बरोबर घेऊन सैन्या मंत्रीकाठी आता त्याच्या बरोबर त्याचे उपमंत्री वगैरे सर्व मंत्री काही बोलाय बसले होते. राजाने पाण्याकडे बघत एक विनिष्ट जगा होता त्याकडे आणि आपल्या मंत्र्यांना विचारले—“पाण्यात म्हात आणारी वस्तू काय असेल सांगत आ !”

मिर्जा पैदी एक जण म्हणाला—“एक फळ असलेले वाटते”

तुम्हाला उभा राहून म्हणाला—“होय महाराज ! फळच आहे व ते जाग्याने आहे”

अक्षयस्य मिर्जा मनुष्य उभा राहून आपले फळे काढू लागला. अक्षय खोचून फळे काढून त्याने पाण्यात उडी मारली तो एक वस्तूच्या विलेने पोहोत गेला. तोपर्यंत तो वस्तू बघत जवळ चाली होती. म्हणून त्याला चास्त पोहोचले थापले नाही. ते आश्चर्यच फळ होते. ते घेऊन तो जवळ आला व राजाच्या हातात देऊन हात जोडून समोर उभा राहला

राजाने त्या ह्जार व सर्वकुशल मन्वाला आपला भवान नेमले.

ज्ञानबोध

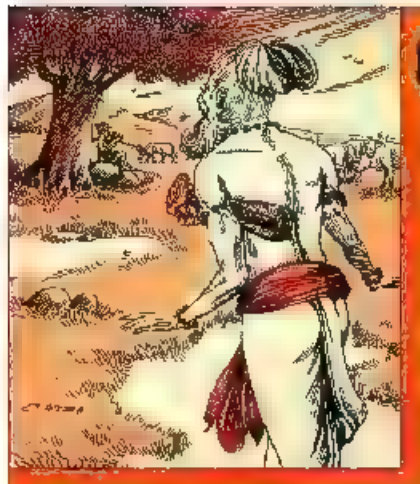
गोवर्धन पर्वतावर एक ऋषी तपस्वर्या करीत होते त्याचे नाम शमनक असले होते आपला जन्म सार्थक व्हावा, एवढीच इच्छा त्या मुनीच्या मनात होती तपस्वर्या सुरु करण्यापूर्वी ते अनेक कष्टवेष्ट्यांना भेटले व जन्म कसा सार्थक होईल या विषयावर विचारविनिमय केला. परंतु मनाचे समाधान झाले नाही. म्हणून त्यांनी गोवर्धन पर्वतावर घोर तपस्वर्या सुरु केली. एका पावानर उभे राहून, ऊन, वारा व पाऊस यांची पर्वा न करता फक्त वायुभक्षण व अलपान यांवर जवलूनून अनेक वर्षे तपस्वर्या केली तरी आपला जन्म सार्थक होईल यावर त्यांचा विश्वास बसला त्यांना आग्रामद झाडा नाहीच उलट त्यांचा निराशा वाढू लागली.

एकादा शमनक ऋषी जोळे मिटून ध्यान मन असता त्यांना समोर एक व्योती

दिसली व एक आवाज ऐकू आला— ‘वत्स शमनक ! तपस्वर्या सोड व ज्ञानमार्ग स्वीकारून त्यावर चाल. पर्वतावरून उतर व पूर्वेकडे जा कुपारच्या सुमारास तुला एक गुराची दिसेल तो तुला ज्ञान बोध करील’

तो संदेश देऊन ती व्योती अदृश्य झाली. शमनक ऋषींनी जोळे उचलून पाहिले सूर्योदयाची वेळ होती. ऋषी उठले व पर्वतावरून खाली उतरले आणि सूर्योदयाच्या विशाले जालू लागले. थोडे अंतर चालून गेल्यावर त्यांना एक ओढा दिसली. शमनक ऋषींनी तिथे मनसध्यादि आटोपले व पुन्हा पूर्वेकडे चालू लागले.

सूर्योदय सार्वानंतर थोड्या वेळाने शमनक मुनींना बुरळीचा गोड स्वर ऐकू येऊ लागला. त्यानंतर थोड्या वेळाने गुरे येत असलेली दिसली. एका गार्हच्या

पळीवर एक लहान मुलगी बसली होती. तिचे सुमारे वय सहासत वर्षेच असेल.

त्या मुलीने बाबळ शमनककड पाहिले. तपस्चर्येमुळे शमनक ऋषींचा तेहू अस्थि पंजरवत झाला होता. त्याच्या दाढीमिशा लांब वाढलेल्या होत्या. केवळ छायापथेत पसरलेले होते. शूण न्यचि रूप भयभीत करणारे होते.

शमनक मुनींनी त्या मुलीकड पाहिले नाही. त्यांचे डोळे फक्त त्या गुराख्याला शोधत होते.

गाईच्या मागून मुरली धाजकीत एक मनुष्य धत होता त्याचे वय जीस वर्षाहून

अधिक नव्हते जाडजूडकपडं अगात घातल्यामुळे तो गावडळ दिसत होता. सारी त्याच्या चेहऱ्यावर एक तऱ्हेचे नेत्र झळकत होते.

तो गुराखी दिसताच शमनक ऋषी त्याच्याकडे धाई घाईने चालू लागले. शमनकका येताना पाहून गुराख्याने मुरली वाजवावचे नांविले. गोनर्जन पनंतवर एक ऋषी तपस्चर्या करीत असल्याची गोष्ट त्याला एकून माहीत होती. त्या जटाजूट-वारी भाणसाला पाहून तोच तो ऋषी असावा असे गुराख्याला वाटले.

शमनकाने त्या गुराख्याला नमस्कार केला व म्हणाले-“मी तपस्चर्या किन्हेक दिवस करीत आहे. पण जो आत्मानंद तुम्हाला तुम्हाला मिळाला तो मला मिळाला नाही. धन्य तुम्ही! तसाच आत्मानंद मला लक्षाचा आसा आशीर्वाच मला देऊन मरल्या जन्माचे सार्थक करावे.

गुराख्याचा चेहरा एकाएकी लाल झाल्यासारखा दिसला. तो रागाने म्हणाला-“तुम्हीच माझ्याहून बयान माठ माझ्या सारख्याची अशी धट्टा करण शोभत नाही तुम्हाला.”

“कुशा अपमान करण्याची किंवा धट्टा करण्याची तिलमात्र इच्छा माझ्या मरान

नाही. तुझ्याकडून ज्ञानप्राप्तीचा बोध करून घेऊन जातो आहे. गुरे चरायला नसें एवढे धण्यास मला धांगण्यात आले आहे म्हणून मी तुझ्या शोधार्थ वेधवर आलो. काय केल्याने आपल्यासारखी ज्ञानप्राप्ती हाईल, एवढेच मला साधा. शमनक मुनी म्हणाले.

त्या गुराख्याला ते तसे विचित्र वाटले. त्याला काही कळना. तो म्हणाला-“मुनिवर्य! मी एक अशिक्षित गांवडळ मनुष्य! मला कोठून ज्ञानबोध होणार आणि त्यासाठी प्रयत्न म्हणाल तर तो तरी मी कोठून करणार?” मी दहा वारा वर्षांचा झालो तेन्नापासून गुरे चरायला

घेऊन जातो आहे. गुरे चरायला नसें एवढे एकच एक काम मला येते. “गुरांना कोणताहि रोग होऊ नसें, एवढी एकच एक प्रार्थना मी कथा देवाजवळ करीत असतो. या सिवाय मी काही केले देखील नाही.

“नाही, मी नाही. शमनगार ते तुम्हाला काही कळना. तो म्हणाला-“मुनिवर्य! मी एक अशिक्षित गांवडळ मनुष्य! मला कोठून ज्ञानबोध होणार आणि त्यासाठी प्रयत्न म्हणाल तर तो तरी मी कोठून करणार?” मी दहा वारा वर्षांचा झालो तेन्नापासून गुरे चरायला

घेऊन जातो आहे. गुरे चरायला नसें एवढे एकच एक काम मला येते. “गुरांना कोणताहि रोग होऊ नसें, एवढी एकच एक प्रार्थना मी कथा देवाजवळ करीत असतो. या सिवाय मी काही केले देखील नाही.

मुलीला शिकवीत आहे. मुलीकडे बोट दाखवीत तसे माझ्या घडिलांनी ते मला शिकविले." गुराखी म्हणाला.

"हे मुलगी कोण? तुम्ही वहीण की मुलगी? शमनकने विचारले.

"मी तिला आपली वहीण मानू शकेन व मुलगी पण म्हणते. पण ती दोन्ही नाही ती लहान मुलगी असताना चार तिच्या घरात शिरले व तिच्या आई-वडिलांना त्यांनी ठार केले तिच्या जिवाला मात्र काही अपाय झाला नाही त्या स्थितीत ती अज्ञान मुलगी मला विसली!" गुराखी म्हणाला.

"त्या मुलीला तू आपल्या आईकडे किंवा पत्नीकडे आणून ठेवलेस होय ना?" शमनकने विचारले.

"नाही मुनिवर्य, मीच तिला लहानाचे पोडे केले तोपर्यंत माद्री आई कारली होती व माझ लान झाले तव्हते म्हणून सर्व जबाबदारी माझ्यावरच होती तिची." गुराखी म्हणाला.

"पण तू सुद्धा तव्हता लहानच होतास होय ना?" शमनकने विचारले.

"लहान होतो पण विसावका जेव्हा सारखा पंड होती" गुराखी म्हणाला.

"त्या लहान मुलीचा आस नाही वाटला तुला?" शमनकने विचारले.

"कण विचारता तुम्ही, मी काय सांगू? म्हणून सांगू हे सर्व श्रमाचे फळ नाही का?"

लहान मुलगी होती ती विचारी ती रडू लागली की तिच्या पांटात दुसरे आहे की डाकं दुसरे आहे हे नव्हते कळत बला मी कितीदा आजारी पडलो? काय काय सांगू? गुराखी म्हणाला.

"त्या मुलीला उचलून आणून तू व्यर्थ आज स्वतःवर ओढून घेतलेस नाहीतर त्यात तुला काय फायदा होता?" शमनकने विचारले.

गुराखी शमनककडे सगळी विचित्र पण पहात राहून नंतर म्हणाला "मेहन्तीचे फळ विचारला? ती असह्य मुलगी जाता चालू वोलू लागली हे काहीच नाही का? तिला घेऊन हिडलो फिरलो, तिला जेवू घातले, तिला चालायला शिकविले, तिला याई चरायला त्याचे काम शिकविले. आहेत, असे सांगून ती गुराखी आपली तिला एक को दोन किती पोण्टी शिकवल्या म्हणून काढून ती वाजविण्यात घेऊन गेली.

पसोयकारी

फार पूर्वी एका राज्याच्या शरीवर ज्येष्ठ-वर्मा नावाचा राजा राज्य करीत असे. त्याला दोन बायका होत्या. दोघां राण्यांचा एकेक मुलगा होता. दोघां राजकुमार जवळजवळ समवयस्क होते. मोठ्याचे नाव वेगबाहन होते व लहानाचे पशुपति. वेगबाहन फडोर स्वभावाचा होता. पशुपति मुद्दु स्वभावाचा.

दोघे राजकुमार वयात आल्यावर एकदा राजाला म्हणाले—“बाबा, आम्ही दोघां वेसाटनात्म नावे म्हणतो. आम्हांला कोणी मुलगी परमत पडली तर आपापल्या पसंती-प्रमाणे आम्ही लग्न करून मंडू.” राजाने त्यांना होकार दिला.

दोघे वेसाटनास निघाले. अनेक नगरे व गावे गेहान्त ते एका उद्यानात बंजन पोचले. त्या उद्यानात एक मनोहर सरोवर होते. त्यात हंस विहार करीत होते.

दोघांनी त्या सरोवरात स्नान केले. नंतर त्या सरोवराच्या काठी बसून सुंदर दृश्य पाहू लागले. एक हंस पोहोत येत असलेला पाहून वेगबाहनने त्याला बारण्यासाठी धनुष्य बाण काढून बेश्चरला व पशुपतीने त्याला अडविले व म्हणाला—“जगाच त्या मुख्या आम्हांचा जीन का घेतोस!”

“शिकारीचा आनंद नाही का मिळत?” वेगबाहन म्हणाला.

“बाबा शिकार नाही म्हणत, ही हत्त हाईल.” पशुपती म्हणाला.

त्यानंतर दोघे तेथून उठून उद्यानांत फिरू लागले तेव्हा त्यांना कुठ्यांचे एक बाकळ दिसले. लहान लहान मुंया आपले बाकळ बांधण्याच्या कामात रंगून झाल्या होत्या. त्यांचा एकोपा व कोशक्य वाता-वण्यासारखे होते. त्या बाकळात जात व

परत येत पशुपतीला ते दृश्य पाहण्यात गमत वाटली.

बाकळाच्या आत पाहिलेस तर जास्तच गमत पहायला मिळेल. जसे साबून बंग-वाहन एक दांडके उचलून ते बाकळ फोडायला पुढे सरसावला पशुपतीने त्याच्या हातातले दांडके काढून दूर फेकून दिले व म्हणाला—“का त्या विचान्याना त्रास देतोस?”

मोठा आला बाहेस आहसापत्नी महा-श्रीराचा अवतार! मितरी आनवाई! वेगबाहन चिडून म्हणाला.

दोघे आपली थोडे पुढे गेले त्यांना कुठार बसून कुठारा मध काढून घेत अवलंत्वा मधमाशा विसल्या. वेगबाहनने ह्माल त्यांच्यावर टाकला व काहीं मध-मत्ता घेऊन म्हणाला—“अया शोपडन्या या दुष्ट मधमाशा! एकदा चाकल्या की दोन दोन दिवस कड्या यंसात यांना ठार करू नरी नाही पाष लागाणार.” वेगबाहन म्हणाला.

पशुपतीने त्याच्या हातातला ह्माल हिसकावून घेतला व म्हणाला—“तू दिना कारण त्यांना त्रास दिला नाहीस तर त्या का वावरील?”

वेगबाहनला आतां जास्तच राग आला. म्हणाला—“तू मला काहीच करू देत नाहीस, शत्र्येक कामात विजय दालतोस आतां मी नाही येत तुझ्या बरोबर.” असे सांगून तो वेगबाहन वसून निघून गेला. पशुपतीने त्याला हाक मारून थांबवण्याचा पुढकळ प्रयत्न करून पाहिला. पण तो मार्ग फिरला नाही.

पशुपती आपल्या पाठीमागून त्याचा शोध करीत चोड्यावर बसून मित्राला ह्या वेळी त्याला एकदम तीन आवाज ऐकू आले—“घनी! जरा थांबाल का?” त्याने चकित होऊन मार्ग बदलून पाहिले. एक हंस

एक मुंबांची राजा व एक मजमासांची राजा त्यांच्याबद्दल येऊन पोचली व तिथीच्या वतीने म्हणाली- 'घनी! आपण आमच्यावर जी दया दाखविलीत त्याबद्दल आम्ही आपलं फार ऋणी आहो. धा डकऱ्यांची फंड करण्यास संधी द्यावी. आपण कोठं ही आमच्या लायक सेवेसाठी आमच्या पैकी कोणाचे स्मरण केलेंत तर आम्ही तत्क्षण हजार होऊ. पशुपतीला फार आनंद झाला.

दोन दिवस तो जंगलात भटकत असता त्याला एक मोठा राजवाडा दिसला त्या राजवाड्यासमोर एक उलाव होता, त्याच्या

काठी तीन मंदारवृक्ष होते. त्या शिवाय जवळच काही वाळून गेली शेंडे पण होती जवळ एक म्हणारा बसलेला होता पशुपती राजवाड्यासमोर बोट्यावरून उतरून राजवाड्यात शऊ लगला तेव्हा तो म्हणारा म्हणाला- "तुजं काय काम आहे आत? तू आपल्या वाटने निवून जा."

पशुपती त्या म्हाताऱ्याबद्दल गेला व म्हणाला- "तू येथे मोन बसलेला दिसतो आहेस, तू कोण व हा राजवाडा कोणचा?"

म्हणारा म्हणाला- "हा राजवाड्याची गोष्ट ऐकणार आहेस तू? एका राजाचा राजवाडा आहे हा त्याचा एक मुलगा व दोन मुली होत्या दोघी जुळ्या मुली होत्या दिसायला दोघी सारख्या होत्या मोठीचे नाव सुवर्णा होते व धाकटीचे मधुराणी, मुलगा दोघीहून लहान होता एकदा एक राजयोगी राजवाड्यात भिंसाडी बाला राजकुमार व राजकन्यांनी त्याची धट्टाकून त्याला रुठ केले राजकुमार एक लहानशी पेटी घेतून आला त्याची किल्ली तलावात फेकून दिली व विचारले- योगीस्वर! आपल्या योगबलाने ती किल्ली बाहेर काढून ही पेटी उघडून दाखवावी." सुवर्णाने आपली

मोत्यांची माळा तोडून फेकली व म्हणाली- 'योगीस्वर! आपण योगबलाने हे सर्व माती किती होते हे सांगाने' मधुराणी म्हणाली- "योगीस्वर! आम्हां दोघी पैकी मोठी कोण व धाकटी कोण हे सांगाने, वरच आम्ही मित्रा बाळू

अर्थातच त्या पौरकटपणाचा त्या योग्याला राज झाला व त्याने त्यांना 'मंदारवृक्ष होऊन जा' असा खास विला. तेव हे तीन मंदारवृक्ष राजाला ही गोष्ट कळली तेव्हा तो धावत येऊन योगीस्वर याच्या पाया पडला व त्यांनी सगळ्या भागून त्यांना क्षाममुक्त करण्यास विनंती केली तेव्हा योगी घोडा दांत झाला व म्हणाला-

या मुलांची माळा जे प्रपण विचारलं होते त्याची उत्तरे जर कोणो देईल तर दाना क्षाममुक्ति मिळेल जो उत्तरे देण्याचे वचन देऊन देऊ शकणार नाही तो एक वाळके आढ होईल' असे सांगून योगी निघून गेला ही जो वाळकी शेंडे आहेत ती सर्व उत्तरे देण्याची हामी मरून तसे न करणारी माणसे आहेत ही गोष्ट घडली त्या वेळपासून राजाचे मन संसारापासून विरक्त झाले राजाच्या भार आपल्या मंत्र्यांवर टाकून राजाने संन्यास घेतला, संन्यास

घण्यापुढी राजाने दबडी पिरवून असे जाहीर केले की जो कोणी माझ्या मुलींना पुन्हा मनुष्य करील त्याच्याशी दोघींचे लग्न करून देण्यात येईल, एक दोन तरण बाले परंतु बरोबर उत्तर न देऊ शकल्यामुळे त्यांना वाळक्या शेंडेचे रूप मिळाले कालच एक राजकुमार आला होता तो सुद्धा आपल्या प्रयत्नात अयशस्वी झाला व हे शेंडे होऊन गेला आहे "

पशुपती त्या म्हाताऱ्याला म्हणाला "मी देखील यत्न करून पहावा, म्हणतो. असे सांगून तो तलावाच्या काठी आला व त्याने ह्साचे स्मरण केले ह्म त्याच्या-

समोर हजर झाला त्याला पशुपतीने सलावातून किल्ली आणून दाबला हांगितले हसानं किल्ली आणून विल्यावर पशुपतीने ही पेटी उघडली त्या पेटीतून एक ताडपत्र काढून त्याने त्यावर लिहिळले हे वाक्य बाबले- "चकाकते तें सर्व सोने नसते"

त्यानंतर पशुपतीने मुगीचे स्मरण केले तत्क्षण मुगीसमोर हजर झाली पशुपती तिला म्हणाला- "अमिनीवर मोती पसरलेले आहेत ना ते सर्व एकत्र करून मला आणून दे." मुगीने सर्व मुग्धांना बोलावून थोडक्याच वेळात स्वयं मोती जमा केले. पशुपतीने सर्व मोती मोडून माला ओवली

आता चाकटी बघीण कोणता वृक्ष झाली आहे हे ओळखायचे होते. पशुपतीने स्मरण केल्या बरोबर तत्क्षण मधमाशी- सत्कार आली. या दोन कृपार्पकी लहान आदावर तू बस" पशुपती मधमाशीला

म्हणाला मधमाशी एका झाडावर जाऊन बसली

अणाघात तिन्ही मंदारवृक्षांतून व दाळक्या झाडांतून अनुक्रमे राजकुमार, राजकन्या व काही तरुण युवक प्रगट झाले. त्या तरुणांत वेगवाहून पण होता म्हातारा आपल्या मुला मुलींना प्रेमाने भेटताना सर्वांच्या डोळ्यातून आनंदाश्रू पडत होते. बृद्ध राजा आपल्या मुलींना म्हणाला- "मी बघून दिल्याप्रमाणे तुमचे दोघींचे लग्न या तरुणाशी करून देणार आहे."

त्यावर पशुपती म्हणाला- "माझा विवाह चाकटीशी करून घ्यावा व मोठीचे लग्न माझा मोठा भाऊ वेगवाहून याच्याशी करून द्यावे" असे सांगून पशुपतीने आपल्या मोठ्या भावाची ओळख करून दिली. बृद्ध राजाने आनंदाने दोघी मुलींचा विवाह अनुक्रमे वेगवाहून व पशुपतीशी करून दिला. दोघे संपत्तीक आपल्या राजधानीत परत आले

कांट्याने कांटा

एका गावी एका शेतकऱ्याला दोन मुलगे होते ते गज्ज शहरापासून बरेच दूर होते. एका शेंगराला बळसा देऊन जंगलाच्या वाटेने तेचे जागे लागत असे म्हणून त्या शेतकरी त्याच्या घरच्या व शेतकामाच्या सर्व वस्तू तीन चार महिन्यांनी एकदा आणून ठेवीत असे ते काम त्याची बुलेच बहुतेक करीत

एकदा शेतकऱ्याने आपल्या मुलांना बरोबर पांढऱे रुपये देऊन पाठविले जातांना तो त्यांना म्हणाला- "जंगलाच्या वाटेने हल्ली चोरालुट्यांचा मुळमुळाट वाडला आहे म्हणून तुम्ही जरा सावधगिरी बाळगून काळोख पडण्याच्या जागी परत या"

"शोर काय करतात आम्हांला आमच्या अडे बाड आले तर त्यांची दोकी फोडू." बसंटीत असे उत्तर आपाला रजून दोघे भाऊ निघाले. त्यांनी ते जे

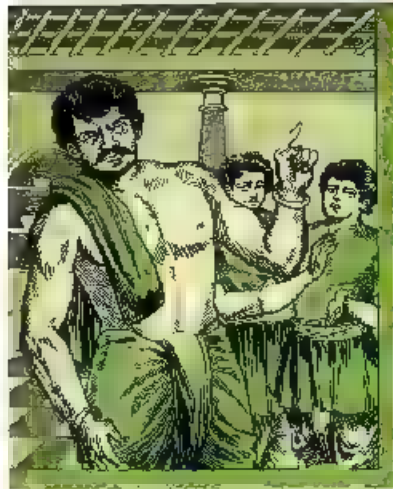
साहस दाखविले होते त्याचे कारण होते गावात चोरांचा मुळमुळाट बसल्याच्या बाती ज्या गावात एक येत होत्या त्या सत्या गव्हत्या

ते दोघे शेंगराला बळसा देऊन जंगलातून जाऊ लागले तेव्हा चार शोर झाडीतून बाहेर आले व दरबसून दोघांना म्हणाले- "तुमच्या जवळ ज काही आहे ते काढून देवा समोर"

शेंगरांच्या तोंडावर बुरखा होता व त्यांचे रूप राक्षसासारखे बघकर वाटत होते शेतकऱ्याचे दोघे मुलगे चाबलून गेले त्यांच्या जवळ रुपयांची पैली होती ती छाली पडली

"आता पळा तुम्ही" असे सांगून चोरांनी काठघा उगारल्या दोघे भाऊ इतके धाकले की मागे वळून देखील पाहिले नाही. तरळ पणे परत आले

बरी गोचऱ्यावर बोधांनी पडलेली गोट वडिलांना सांगितली व म्हणाले—“आम्हांला चाटले होते की चोर मनुष्य असताना, परंतु त्याचे रूप भयंकर असल्याचे आम्हांला विसरले त्यांच्या आवाज, त्यांचे डोळे त्यांच्या काठ्या सर्वच भयंकर” बापरे बाप! शिर सलामत पडली पन्नास’ असं विचार करून आम्ही घरी पळून आलो.”

शेतकऱ्याने मुले जे शेताली ते सर्व एकत्र घेतले त्याला भयंकर राग आला म्हणाला—“भागवार्ह! चोरतात पाठ वाळवून पळून आलात लाज नाही वाटते? त्यांच्या काठ्या तुमच्या काठ्याहून जास्त बळकट

होत्या असे कसे वाटले तुम्हांला? शास्त्रा आवाजाहून त्यांचा आवाज कायक चाटला तुम्हांला? भाक्या डोळ्याहून त्यांचे डोळे भयंकर वाटले तुम्हांला? त्या चोरांना पाहून त्यांच्यावर सिंहासारखी डडी मारून त्यांना ठार करणे तर दूरच, भित्त्या पारखे पळून आलात? तुमचे डोंड पाहून नये पाप लागलं, चोरांच्या हातातून भाक्या महनतोची कसाई पांचशे रुपये तुम्ही परत आणीपर्यंत भला तोंड दाखवू नका.” बापाने दोघांना खूप झाडले

बोने शाळ माना साली कंठून बाहेर आले आपण चोरांना पाहून भ्यालो ही खरोखरच लज्जास्पद गोष्ट झाली त्यांची खात्री पटली, आपाची अशी बोलणी खाली लागली होती त्यांना त्यांचा स्वाभिमान जागला “आपण केही ती केवडी चूक चोर मनुष्यच असताना ही गोष्ट आपण पार विसरली चोरांना ठोकून पैसे परत मिळवून बरी परत येऊ.” असे दोघांनी परस्पर विचाराने ठरविले

परंतु चोरांना भिकणे तसे बोने तफ्फेंत कांदा काडण्यानेच काढांना लागतो. या न्यायाने त्यांनी स्वतः चोर व्हायचे ठरविले. दोघांनी रात्री बाडवली, तांदळा

काठा रंग लावून स्वतःचे रूप भयंकर करून घेतले. दोघे एकेक दांडगे कटचार व दोरी घेऊन जंगलाच्या वाटेवर दबा प्रलून बसले

बोडचा वेळाने एक मनुष्य सरोरून रात असलेला दिसला व झाडा आड लपला रोपा भावांनी परस्परांची तत्त्वा करून एकदम त्या माणसावर झडप मारली दांडकी उगारून ओरवून म्हणाले—‘तुझ्या जवळ जे काही असेल ते मुकाट्याने समोर काढून ठेव, नाहीतर तुला ठार करू’

तो मनुष्य चकित होऊन म्हणाला “कोण तुम्ही? चोर का? मला नाही वाटते ओळखलेत? मी देखील चोरच आहे, आपल्या टोळीचा पुढारी तुम्ही तरीच चोर दिसता या वाटेवर मी तुम्हांला पूर्वी कधी पाहिलं नाही. तुम्ही नेम त्रसाल तर आमच्या टोळीत या. आपण सर्व मिळून चोरी करू. आपण आपापला वांटा ठरवून घेऊ

‘आम्ही भोजारच्या भावचे राहणारे आहो पुढच्या टोळीत आपल्याने आम्हांला काय लाभ? तुम्हांला काय मिळते बरोबर?’ दोघा भावांनी चोरांच्या सरदाराला विचारले

“ही जागा भोवत्याची आहे. सोईची नाही आठ दिवसात आम्ही फक्त दोनच चोऱ्या केव्हा. आहून चांगली जागा शोधून काढू या. आम्ही एकंदर सहा जण आहो तुम्ही दोघे आपणत उर आठ जण होऊ. प्रत्येकाला आठवा वांटा मिळेल. मग येता का आमच्या टोळीत?” चोरांच्या सरदाराने विचारले

“तुम्ही सहा जण मिळून आम्हांला फसविलेत तर आम्ही काय करणार” बहिल्याने थोडे पैसे विश्वास उत्पन्न होण्यासाठी या मग आम्ही येऊ तुमच्या टोळीत” दोघे भाऊ म्हणाले

"ठीक, दोन दिवसांपूर्वी आम्ही दोघां भावांजवळून पांचशे रुपये लुवाडले. ते तुम्ही दोघांच्या." चोरांच्या सरदार म्हणाला.

"फक्त पांचशेच? वरे, यातून मोठी रक्कम देऊन ही रक्कम फेडू. असे दोघे भाऊ म्हणाले आणि त्यांनी ते पांचशे रुपये घेतले. नंतर ते चोरांच्या गुप्त निवासस्थानी गेले.

तेच रात्री चोर होते त्यांच्याशी चोरांच्या सरदाराने आपल्या नव्या साथी मित्रांची ओळख करून दिली त्यानंतर ते दोघे सरदाराला म्हणाले— "आता तुम्ही चला आमच्या बरोबर आम्ही आपली लपण्याची जागा तुळा दाखविलो."

नव्या साथी चोरांचे गुप्तस्थान पाहण्यासाठी इतर चोर निघाले. तेव्हा दोघे भाऊ त्यांना म्हणाले— "आपण सर्व लवकरच नव्या जागी जाऊ. आम्ही चोरीच सार ज्या ठिकाणी ठंबरा आहे तो इकडे इकडे

वेऊन येतो फक्त सरदार यामच्या बरोबर येतील."

"आम्ही परत आलो. तुम्ही येथेच वाट पाहू." असे सागून सरदार आपल्या नव्या साथी चोरांबरोबर निघून गेला.

तिथे जंगलातून थोडे अंतर चालून गेल्यावर दोघा भावांनी सरदाराला पकडले व त्याच्या हातातली सस्त्रास्त्रे हिसकावून घेतली त्याला दोरीने बांध बांधले आणि त्याच्या हातात बोट कोवून ठेवले. त्याला धरून ते आपल्या गावी गेले व राजाच्या शिपायांच्या हातात त्याला सोपविले.

राजाच्या शिपायांनी दोघा भावांच्या मदतीने इतर चोरांना पकडून आणले व त्यांना राजासमोर हजर केले.

अशा तऱ्हेन दोघे भावांनी आपले गेलेले पैसे पुन्हा मिळविले. त्यांच्या बापाला फार आनंद झाला राजाने पोयंनस मोठे

ज्योतिष्याची चूक

मंगलापूरच्या राजाला पुष्कळ नवस केल्या- नंतर एक मुलगा झाला. दरवारात विष्णुशर्मा नावाचा एक ज्योतिषी होता. पुत्रप्राप्ती संबंधी त्याची भविष्यवाणी सरी झाली.

ज्या दिवशी राणीला मुलगा झाला त्याच दिवशी विष्णुशर्माच्या बायकोला पण मुलगा झाला. राजकुमार व विष्णुशर्माचा मुलगा दोघांची कुंडली सारखी होती.

राजकुमाराच्या कुंडलीप्रमाणे राजकुमाराला दीर्घ आयुष्य, आरोग्य व राज्यप्राप्ती होती.

काम हो ज्योतिषी दुवा! आपल्या मुलाची कुंडली पाहून त्याचे भविष्य पण जाणवत का? राजाने विचारले.

"त्याची कुंडली पण चांगली आहे. महाराज! तिच्यात सत्ता काही वेगळी दिसले नाही." विष्णुशर्मा म्हणाला.

सरी गोष्ट अशी होती की विष्णुशर्माच्या मुलाच्या कुंडलीत पण राजयोग होता. पण ती गोष्ट तो उघड बोलला नाही. कारण राजयोग असल्याची गोष्ट सांगितली तर मुलाच्या जिवाला धोका होईल, अशी भीती ज्योतिष्याला वाटली.

दिवसामागून दिवस गेले. राजकुमार व विष्णुशर्माचा मुलगा दोघे लहानाचे मोठे होत गेले. परंतु विष्णुशर्माच्या कल्पनेप्रमाणे त्याच्या मुलात राज्यप्राप्तीस आवश्यक लक्षण दिसली नाहीत. ज्या दिवशी युवराजाचा राज्याभिषेक होणार होता त्याच दिवशी विष्णुशर्माचा मुलगा आपल्या आईवडिलांशी भाडण करून घरात होते. नव्हते ते सर्व घेऊन पळून गेला.

मुलाची हान स्वति अशी का झाली हे विष्णुशर्माचा कळता त्याचे सर्व भविष्य

उलटं झालं ज्योतिष शास्त्रावरचा त्याचा विश्वासच उडाला ज्योतिष शास्त्रावरचे सर्व ग्रन्थ एका भांडोड्यात बांधून तो गावाबाहेर गेला

एका निर्जन स्थानी तो त्या ग्रन्थाचा काही लावणार होता. एवढ्यात एक म्हातारा जवळ येऊन विचारू लागला- 'तू हे काय चालवणं आहेस? काही तरी भयंकर काम करीत आहेस!'

विष्णुधर्मार्ज, म्हाताऱ्याला स्वतःच्या मुलाचे भविष्य सांगून त्याने केलेल्या पूर्वे पणाचे वर्णन केले

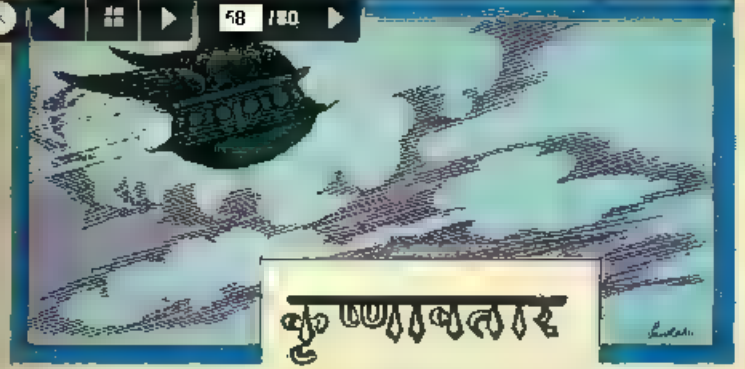
"जरे तर हे सांग की, ज्या ग्रहलग्नाने तुझ्या मुलाला राजयोग लाभत आहे तो ग्रह का वेळी कोठे आहे?" म्हाताऱ्याने विचारले

विष्णुधर्मार्ज जरा विचार करून म्हणाला- 'मंगळ व्ह! पण तो माझ्या घरासून आता निघून गेला आहे'

"मग त्यांत काय झालं? तू भविष्य वर्तवलेस त्याप्रमाणेच सर्व होणार आहे तुला मुलगा तुझा आत्माकारी मुलगा म्हणून घरात बसून राहला तर त्याला कधी राज्यप्राप्ती होणार नाही तुझ्या घरी राहून त्याला राज-योगाची प्राप्ती कधी काय होईल? आता तू हे सांग की राजाचा पिता होण्याचा योग तुझ्या कुंडलीत आहे का?" म्हाताऱ्याने विचारले

विष्णुधर्मार्जाला कळलं की तो बूब दुसरा तिसरा कोणी नसून स्वतः मंगळ व्ह! आहे ती त्या म्हाताऱ्याला नमस्कार करून म्हणाला- "क्षमा करा माझं अज्ञान दूर करा मंगळ देव"

विष्णुधर्मार्ज मात वर करून पाहिले तेव्हा तो म्हातारा तेथे नव्हता विष्णुधर्मार्ज निमृटपणे आपले सर्व ग्रन्थ घेऊन घरी निघून गेला मंतर पूर्ववत् अर्धाची आराधना करीत व ज्योतिष शास्त्रावर पूर्ण विश्वास ठेवून भविष्य सांगू लागला

शिशुपालाचा मिय साल्म हा आपल्या काही मित्रमंडळी बरोबर, जव्हां कुण्डलीकाराच्या रथात बसवून निघाला तेव्हां त्याला अडवण्यासाठी आला परंतु कुण्डलीकाराच्या पैकी एकाची ही डाळ शिखरी नाही सर्वांचा पराभव झाला सत्य झाला तो एक फार मोठा अस्मान बाटला म्हणून त्याने प्रतिज्ञा केली की यादव वंशाचे वनमूलन करीन. म्हणून त्याने घोर नपचर्चा सुरू केली तो फक्त सगली खाऊन शकताची आराधना करीत होता त्याच्या नपचर्चेवर प्रसन्न होऊन एकर शगट झाला, तेव्हा साल्म व शंकराजवळ एक वर मागितला त्याने शंकराजवळ असे एक विमान मागितले की त्या विमानाला

अघाय किंवा अपघात कोणत्याही करता येऊ नये शंकराच्या आज्ञेने विश्वकर्माने लोखंडाचे एक काळे विमान तयार करून दिलं. त्या विमानाचे नाव 'सोभ' असे होते त्या विमानात बसून शरत्वनन द्वारकेवर हल्ला केला त्याच्या सैन्याने द्वारकेला वेढा घातला

साल्मने विसावातून दगड, झाडे व शस्त्रास्त्रे मर्चाचा वर्षाव करून आणि त्याच्या सैन्याने द्वारकेचा लढाई घेऊन व दगडवरील नष्ट केले. एका एकी झालेल्या त्या हल्लाच्या तोंड दिव्यासाठी प्रभुमन्, सात्यकी, चारुदेव, साह, अक्रूर कुतुर्मा वगैरे मोठे आपापली सैन्य घेऊन धावत त्या इठी एक विमान मागितले की त्या विमानाला कुण्डलीकाराकडेच होता

माख व यादत्र यांच्या दोन्ही सैन्यांमध्ये सत्तावीस दिवस युद्ध चालू होते. द्वारकेला परत येत असता कृष्णाला त्या युद्धाची बातचीत कळली त्यानं सात्वती युद्ध करण्यासाठी आपला रथ बळविला. कृष्णाने सौम विमानाचा बस केला व तं समुद्राला पाडलं व सुदर्शन चक्र सोडून सात्वचा बघ केला.

सात्व मेल्यावर त्याचा मित्र बलवत्सु यदा येऊन कृष्णावर भावून आला. कृष्ण हा बलवत्सुनां जाते भाऊ. कृष्णानं पण यदा येऊन त्याच्याशी यदायुद्ध करून त्याला ठार केले. अर्धा तऱ्हेत सात्वची चालू असलेल युद्ध संपलं.

कृष्णाला सुदामा यावरचा एक मित्र होता दोघं बिछाभ्यांसाठी एकाच गुरूनी रत्नात असतं सुदाम्याचे यथावेळी लढन झाले त्याला मुलेबाळ फार होनी व घरची बरीबी इतकी कां दोन वेळजे जेवण मिळण नठोप झालं सुदाम्याशी कायको एकदा तेवऱ्याला म्हणाली- 'कृष्ण तुमचे एवढे मित्र आहोत म्हणता. त्याच्याकडं जा आपली एवढी गरीबी पाहून ते खावीन काही तरी मदत करतील

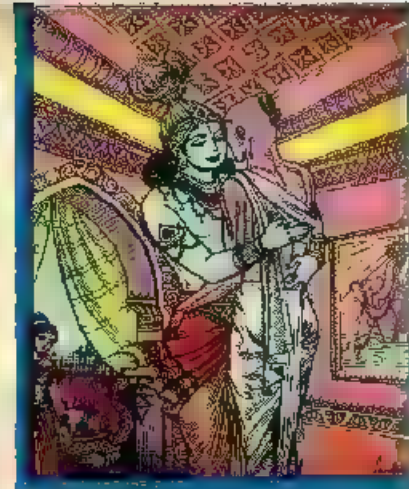
सुदाम्याच्या मनात या निमित्तानं कृष्णाची भेट होण्याची इच्छा उत्पन्न झाली पण मित्राच्या घरी रिकारम्या हातानं कसे जायचे? त्याने बरमकाला विचारलं

सुदाम्याची कायको राजारच्या बरी पाऊन बार मुळी पोहे सापून येऊन आली आणि एक पुरचुडी बाधून तिनं आपल्या पतीला दिली तं पोहे घेऊन कृष्ण द्वारकेला आला आणि राजवाड्याची वाट विचारीत कृष्णाच्या वाड्यासमोर आला

कृष्णाने सुदाम्याला गुरूनच ओळखलं व यावन येऊन त्याला मिठी मारली मंतर प्रभावर पूर्वक त्याला बरात बोलावून नेऊन स्वतः त्याचे पाय धुतले. रुक्मिणी,

मत्स्यसामा बगैरनी पाणी आतल मंतर सुदाम्याच्या सर्वांगाला कृष्णान चढन चाळले व यद्धघात पुष्पमाळा घातली सुदामा आला तेव्हा त्याच्या सर्वांगवर धूळ होती व कपडं फाटके होते कृष्णानं त्याला नवीन वस्त्रे अंगात घालामका देऊन त्याचा इतका स्त्कार केलेला पाहल्यावर रुक्मिणी सत्वभावा चबर येऊन घोबल्या इतर लोक चकित होऊन दोघां भित्राच्या परस्पर प्रेमाचे कीतुक करु लागल जेवणलाप आढापल्यावर दोघां आपल्या गुरूकुलतल्या आठवणींची उजळणी करु लागले

गुरूकुलांत असतांना एकदां गुरूपत्नीनं त्यांना मसिधा आणायला जंगलात पाठविलं होते तेव्हा सोसाट्याचा वारा सुटला व मुमळधार पाऊस पडू लागला. विना चमकू लागल्या व रात्र पडली त्यांचे सर्वांग व कपडं भिजलं होते वाट दिशत नव्हती चट्टकड पाणीस पाणी होते परस्परांचा हात धरून ते रात्रभर रानातच हिंडत होते सकाळी उजाडल्यावर सर्दीपनी गुरूना कृष्ण सुदामा व इतर शिष्य रात्रभर आश्रमात परतले नमल्याचे कळले ते घाबरून आपल्या शिष्यांच्या शोधार्थ निघाले. हवं कपडं सुदामा म्हणाला

शेतलं जिप्प झालेच पातून गुरूने जवळ येऊन प्रमाने त्यांना कुरवाळले व म्हणाले- 'अरे रात्र भर तुम्ही पाण्यात भिजलात आपल्या गुरू साठी इतके कष्ट तुम्हाला सहन करावे लागलं तुमची गुरूभक्ति पाहून इतरांना प्रेरणा मिळेल.' ती आठवण करून देऊन कृष्णानं सुदाम्याला विचारलं- 'वाठवतं कादं मुला तें सर्व?'

"कृष्ण! मला सगळं आठवतं पण तू त्याची आठवण करून दिलीस म्हणून मला किती किती आनंद झाला म्हणून सांगू? सुदामा म्हणाला

नंतर कुळाचे त्याला विचारले- कायरे मुदाम्मा! निघतांना थडिनीनी माझ्यासाठी काही तरी दिले असेलच की नाही?"

मुदामा कुळाचे ते प्रेम पाहून आनंदला, पण त्याच्या सारख्या राजाला देमालायक नजराना द्यापण काही अणू पाकळी नाही, म्हणून मनातल्या मनात फार लाजला. त्याला पोहे कसे द्यायचे? त्याचा सकोच पाहून कुळाने त्याचे गाढाडे सडून एका फडक्यात बांधलेले पोहे काढले व पोहे भराभर बकरणे मारून जाऊ लागला म्हणाला- "अरे! इतके चांगले पोहे तू छपवून ठेवले होतेस का?"

Full Screen

127

62

128

पुरे झाले किती खावचे? पोटात ताह्या का दुखणार?" ककिमणी कुळाना म्हणाली

पण कुळाने ते सर्व पोहे स्वतः तर खातच रुक्मिणीला पण द्यायला दिले.

रामचर दोघे मित्र बालपणाच्या जाठदगी परस्परांना सांगत जायले दुसऱ्या दिवशी मुदामा घरी जायला मिघाला तेव्हा कुळण त्याला पोचवायला पुष्कळ दूर जाऊत आला. निरोप देतांना कुळाने त्याला काही दिले नाही व कुदाम्याने त्याच्या जवळ काही मागितले पण नाही वाटचर कुळाच्या मैत्रीच्या जाठदगी त्याला होत होत्या. तो राजा व मी दरिद्र ब्राह्मण, पण त्याने आपल्या राणीला आपल्या पायावर पाणी घालायला सांगून स्वतः माझ पांथ घुसले मी त्याच्या जवळ काही मागितले नाही हे बघे झाले त्याचे स्वतः देखील काही दिले नाही कारण हातात बगर पैसे पडले असते तर मला गवे आला असता अस त्याला वाटले असावे

असा विचार करीत व मनातल्या मनात कुळाचे गुणगान करीत मुदामा आपल्या गावी आला तो आपल्या घरी जाऊ लागला तर त्याला तेथे घर दिसले नाही.

त्याच्या जागी सुवर्ण कांती असलेला चोळ्याला विषवून सोवपाचा एक नरका होता. त्या वाड्याच्या चारी बाजूला सुंदर उद्यान होते व जवळच एक झरोवर होते त्यात कमळ होती व पक्षी उडत होते राजवाड्यात दास दासी फिरत होत्या

हा कोणाच्या बघे राजवाडा असेल? येथे तर माझे एक जुने मोडके घर होते या जागी हा वाडा कसा काय आला कुवा? चकित होऊन मुदामा या विचारात एकच पाऊल पुढे टाकीत असता स्वर्गातल्या देवा- सारखे सुंदर पुरुष बाजंत्री वाजवीत त्याच्या स्वागतसाठी सामोरे आले व त्याला आदरपूर्वक त्या राजवाड्यात घेऊन गेले

सुंदर दस्त्राभूषणे धारण करून त्याची बायको हस्तत पुढे आली तेव्हा मुदाम्याला अत्यंत लक्ष्मीच अवतरल्याचा भास झाला त्याची मूळे रेंगामी कपडे घातून हस्तत वाजत येऊन त्याला जिलगली जानंद त्याच्या गमनात मावेवासा झाला. ही सर्व कृपा त्या कुळाची त्याच्या दर्शनाने केवढे नेमून मिळाले? असा सखा मित्र कोटून मिळणार? दुःखाने कष्टाने मजले करायला घालले तीच बरा मित्र व सखा मी

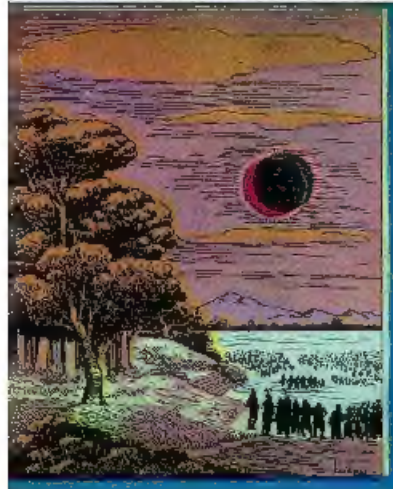
त्याला काय दिले आणि त्याने पहा मला काय दिले?

त्या नंतर मुदाम्याचे दारिद्र्य कायमचे दूर झाले व त्याचा संसार सुखाचा झाला. एकदा सूर्यमहण होते तेव्हा सर्व गवदवांनी ठारकेच्या रक्षणाचा भार बनिस्ठानर टाकला आणि ते कुळोची इनामाला गेले तेथे कुळाचे सर्व जुने मित्र व नातेवाईक मंडळी भेटली. नंद बखोबापण आले भीष्म, श्रेण, धृतराष्ट्र, संजय विदुर कृपाचार्य, दुर्योधन आदिकांदरोबर गांधारी आली व पांडव सपात्तीक कुतीमातेला घेऊन आले. स्नानाचे आदीप्रत्येक तर सर्व परस्परांचा भेटले

बांदोबा

बांदोबा

५५

त्यावेळी द्रौपदीने कृष्णाच्या अष्ट महीवीता विचारले-“तुमची लग्ने कृष्णा-बरोबर कशी झाली?”

स्विमणीने सर्वात प्रथम आपल्या विवाहाचे वर्णन केले. म्हणाली-“बरासंध यवैरेनी माझा विवाह शिशुपालाशी करण्याचे ठरविले होते. पण कृष्णाने माझ्या विनंतीला मान देऊन माझा उद्धार केला.”

त्यानंतर सत्यभामेने आपल्या विवाहाची कथा सांगितली. ती म्हणाली-“माझेवडील सत्राजित माझा विवाह आपणखी कोणाशी करणार होते. त्याच भुमरास माझे चुलते वारले. त्याचा आरोप माझ्या बाबांनी

कृष्णावर लावला. तेव्हा कृष्णाने माझ्या चुलतरांचा वध करणाऱ्या सिंहाचा वध केला आणि स्वयंमंतकमणी वोरून तेजाऱ्या जांबुवानाचा पराभव करून स्वयंमंतकमणी हड्डिलांना परत आणून दिला. तेव्हा कृष्णाशी त्यांनी माझे लग्न करून दिले.”

जांबुवतीने आपल्या लग्नाची कथा अशी सांगितली-“माझे वडील जांबुवान यांनी पंचवसोस दिवस कृष्णाशी युद्ध केले. तेव्हा त्यांच्या लक्षात आले की त्यांच्या तारुण्यावस्थेत ज्या रामचंद्राचा त्यांनी मदत केली होती त्या रामचंद्राचेच कृष्ण रूपाने अवतार घेतला आहे. ते लक्षात घेताच त्यांनी कृष्णाने पाव घालून क्षमा मागितली व स्वयंमंतकमण्याबरोबर मला देखील कृष्णाला देऊन टाकले. म्हणून कृष्णाशी माझा विवाह झाला.”

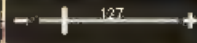
त्यानंतर कालिंदीने आपल्या विवाहाची गोष्ट सांगितली. म्हणाली-“मी कृष्णाशीच आपले लग्न व्हावे, यासाठी सप्तद्वयी करीत होते. ही गोष्ट त्यांना कळली व त्यांनी अर्जुनाबरोबर येऊन माझ्याशी विवाह केला.”

भद्रा म्हणाली-“माझ्या स्वयंवराने भाग घेण्यासाठी अनेक राजा आले होते.

Fullscreen

66 / 80

कृष्णाने त्या सर्वांचा व माझ्या भावाचा पुत्रात पराभव करून माझे पाणिग्रहण केले."

त्यानंतर नीलाने आपल्या विवाहाची गोष्ट सांगितली. म्हणाली—"माझ्या वडिलांनी असे जाहीर केले होते की त्यांच्याकडे जे सात भांडे होते त्यांची भरती उतरवून त्यांना जो तालावावर आणील त्याच्याशी आम्हा विवाह होईल. कृष्णाने त्या सातही भांड्यांची मुंबी मुरगळून त्यांना डार केले व माझ्याशी त्यांचे लग्न झाले." मित्रविदा म्हणाली—"कृष्ण माझा मामा-भाऊ. त्यांना ही यमाने बरले आहे हे माझ्या वडिलांना कळले तेव्हा त्यांनी त्यांच्याशी माझा विवाह करून दिला."

शेवटी लक्ष्मणाने आपल्या विवाहाचा वृत्तांत सांगितला. ती द्रौपदीला म्हणाली—"तुमच्या वडिलांप्रमाणेच माझे वडील बृहत्सेन यांनी एक मासा टांगून ठेवला

व जो त्या मासाचा लक्षवेध करील त्याला आपली कन्या देईन असे जाहीर केले. फरक एवढा होता की तुमच्या वडिलांनी जो मासा टांगला होता तो बाहेरून दिसत नव्हता. फक्त आतून दिसत होता. परंतु माझ्या वडिलांनी जो मासा टांगून ठेवला होता तो बाहेरून किंवा आतून कोठूनच दिसत नव्हता. त्याचे फक्त प्रतिबिम्ब सोडे सोडे पाण्यात दिसत होते. माझ्या वडिलांनी एक धनूष्य पण त्यासाठी तयार करवून ठेवले होते. बहुतेकांना ते उचलता देखील आले नाही. जराभंघ, शिष्टपाल, दुर्गोबन व कर्ण सर्वांनी ते उचलले, पण त्यांना पाण्यात माशाचे प्रतिबिम्ब दिसले नाही. तेव्हा कृष्णाने धनूष्य घेऊन लक्ष्य-वेध केला व कृष्णाशी माझे स्वयंवर झाले."

त्या सर्व गोष्टी द्रौपदीनरोबर इतर स्त्रियांना पण ऐकायला मिळाल्या व त्या सर्वांना आनंद झाला.

अरण्यपुराण

[३२]

आपण जंगलत नाही ही गोष्ट मौवली पार विसरून गेला आणि समोर जी स्त्रियांची ज्योत दिसत होती त्या दिशेने सरळ चालत गेला. त्याला पाहून कुत्री भुंकू लागली. मौवली लगेच खाली बसून लांबण्यासारखा गुस्गुरू लागला. ते ऐकून कुत्री शेपटी दाबून पळू लागली बसली.

'आपण या मनुष्य वस्तीच्या वाजूला आलोच कसाळा?' असा विचार त्याच्या मनात आला. मागे माणसांच्या गदीने दगड फेंकले तेव्हा त्याच्या तोंडाला एक दगड लागला होता.

सोपडोचा दरवाजा एका एकी उघडला. काळोखात बाहेर एका बाईने डोकावून पाहिले व दरवाज्यात येऊन उभी राहली. आत एक भूळ रडण्याचा आवाज ऐकू येत होता. त्या बाईने माने बळून

म्हटले-"नीज हो बाळा! कोल्हाला किंवा लांबव्याला पाहून कुत्री भुंकू लागली आहेत."

मौवलीला त्या बाईचा भावाज जोळखीचा घाटला. एका एकी त्याच्या तोंडून माणसा सारखी दाणी उमटली. त्याने कापऱ्या आवाजात हाक मारली-"मेस्सुवा! मेस्सुवा!"

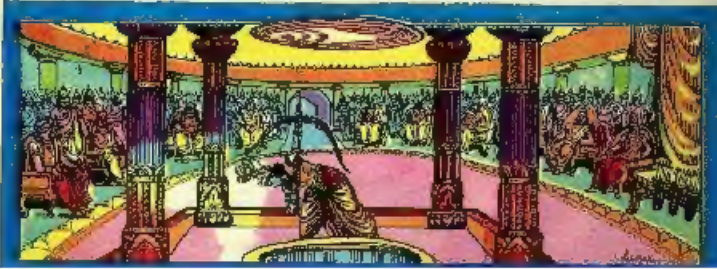
"कोण बोलले तें?" त्या बाईने जावापालाच जणुकाही विचारले.

"मला विसरलीस?" मौवली म्हणाला. त्याच्या कशाचा कोरड पडल्यासारखे झाले.

तिने दरवाजा अर्धवट बंद केला व एक हात आपल्या छातीवर ठेवून विचारले-

"तुज अमलास तर मी तुला ज्या नावाने हाक मारीत होते ते सांग!"

"नरय! ए नरय!" मौवली म्हणाला.

शेवटचे मलप्रबंध

खांबावर लोंबत होते. गळ्यात दागिन्या-सारखी घातलेली त्याची कटघार समोर छातीवर लोंबत होती. डोक्याला फुलांची माळ्य होती. एकाद्या वनदेवतेसारखे त्याचे रूप होते.

बाहेरवर भोपत असलेले मूळ बागे माले आणि जोरजोराने रडू लागले. मेस्सुवा त्याला गप्प करू लागली. मौवली भोपडीत ठेवलेली भांडी व इतर वस्तू पाहू लागला.

“बाळ, थोडे खा व पाणी पी! हे सर्व तुझीच आहे हे. तू आगचा जीव वांजवला होतास. मीच तुला नव्हे हे नाव ठेवले.” मेस्सुवा म्हणाली.

“मीच नव्हे! मी आपली जागा सोडून पुष्कळ दूर आलो आहे. दिवा दिसला म्हणून पळाल आलो. सध्या येथे असतील असे वाटले नव्हते.” मौवली म्हणाला.

“आम्ही कांजिहाराला आलो तेव्हा इंग्रज म्हणाले की तुम्हाला आम्ही आपल्या सावासारखे वागवू. आम्हांला गायकऱ्यांनी जिवंत जाळण्याचा नैत केला होता, ते आडवते ना तुला?” मेस्सुवाने विचारले.

“कसे विसरेत?” मौवली म्हणाला.

“गोरे लोक त्या लोकांना शिक्षा करा-यला आले. त्यांच्या कायद्या प्रमाणे शिक्षा

करता येते म्हणे.” पण ते मावच तेथे नव्हते.” मेस्सुवा म्हणाली.

“ते सुद्धा मला आडवते!” मौवली म्हणाला.

“म्हणून माझ्या कारवान्यांनी पुष्कळ खम करून थोडीसी जमीन मिळविली. ही जमीन त्या गावच्या जमिनी सारखी चांगली नाही. तरी आम्हांला खायला किती हवे? दोन प्राणी बाम्ही.” मेस्सुवा म्हणाली.

“ते कोठे आहेत?” मौवलीने विचारले.

“ते गेले हे जण सोडून, एक वर्ष झाले.” मेस्सुवा म्हणाली, तिच्या डोळ्याला दोन टिपे आली.

“हा कोण?” मौवलीने मुठाकडे बोट दाखवून विचारले.

“हा माझा मुलगा! दोन वर्षांचा आहे.”

असे म्हणत मेस्सुवाने वापल्या मुलाला ठचलून कडेवर घेतले. मुलगा प्रथम थाबरला, मग मौवलीच्या गळ्यातली कटघार भरू लागला. मौवलीने त्याच्या हातांनी चिमूकडी बोडे पकडून हलून वाजूला सारली.

“वाजने उचलून नेलेला माझा नव्हे तुव असतील तर हा तुला भाकटा भाऊ आहे. हसू आले.

मोठा भाऊ म्हणून बाला आशीर्वाद दे.” मुलाला मौवलीच्या हातात देत ती म्हणाली.

“आशीर्वाद! तो काय ते नाही मला कळत. याचा भाऊ! नाही. मी नाही याचा भाऊ. हे पहा, आई! माझी छाती अशी कां बरे होते आहे?” असे म्हणत मौवलीने मुलाला मेस्सुवाच्या हातात दिले.

“कां नाही होणार? रात्री ओल्या जमिनीवर घावतोस. ताप आला असल.” मेस्सुवा म्हणाली.

ते ऐकून व जंगलात त्याला ताप आला असता, ह्याचा विचार करूनच त्याला हसू आले.

बाब, बाळ! मी दूध ऊन करून देते. डोक्यावरची ती माळ काढून ठेव. त्याचा वास तुला बरा नाही." मेस्सुवा म्हणाला.

मौवली खाली असला. आपल्या हाताने तोंड झाकून मनातल्या मनात काही तरी गुणगुण लायला. त्याच्या मनात निरनिराळे विचार येऊ लागले. आपण भयंकर विष तर नाही खाल्ले, असे त्याला वाटत होते. बाळच्या सारखे त्याला वाटले. पित्त दिलेले दूध एका मिनिटात त्याने मेस्सुवाने पिऊन टाकले. मेस्सुवा त्याच्या हाता खांद्यावर हट्टावर पगाने हास फिरवू लागली. तो तिचा हरवलेला नटू असो किंवा नसो, पण एक माणसाचे मूल तर आहे. याच गोष्टीचा तिला परमानंद झाला.

"बाळ! तू सुंदर आहेस, असे कोणी म्हणाले नाही का तुला?" मेस्सुवा त्याच्याकडे गर्वाने वहात म्हणाली.

मौवलीने धवत कडे खालीवर डोळे कळत पाहण्याचा यत्न केला. मेस्सुवा

त्याचे ते विचित्र वागणे पाहून मोठ्याने हसू लागली. तिला आपले हंसणे आवरता आवले नाही. मूळहसू लागले मौवली पण एका एकी मोठ्याने हसू लागला.

मेस्सुवा मूळाला उचलून घेत म्हणाली-
"बाळ, असे कोणी हसतं का? त्याचे असे सौंदर्य जरी तुला मिळाले तर मिळेल त्या विषयी राज्याच्या धाकट्या मुलीशी तुझे लग्न लावून देईन. तुला हुत्तीच्या अवारीत बसवून मिरवणार नाही का मी?"

मेस्सुवा म्हणाली त्यातले अर्ध्याहून अधिक मौवलीला कळले नाही. पुष्कळ दूर रावत आल्यामुळे तो बसला होता. गरम दूध प्याल्याने त्याला शोप जाली. थोड्या वेळाने त्याला गाढ शोप लागली. मेस्सुवाने त्याच्या तोंडावर पसरलेले काळे भोर केस प्रेमाने बांधूला सारले व त्याला एक चादर पांघरायला घालून त्याच्या सौंदर्याचे कौतुक करू लागली.

याचे नाव बोवाबाव असे आहे. या झाडावरच्या पोकळीतले पाणी पिण्यासाठी उपयोगी असते. याच्या पानांनी कोशिंबीर करतात व सख डोळ्याच्या आजाराला उपयोगी असते. याच्या कच्च्या फळांची भाजी करतात. डाकार तडीकच्चा या झाडाचा व्यास ६५ फुट आहे.

